

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. Protokoll nr. 295 (43)

1925. a.

II Riigikogu koosolek 11. detsembril
1925. a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 87 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: sõjaminister **J. Soots**,
teedeminister **K. Virma**, põllutööminister
A. Kerem.

Päevakord:

1. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

2. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus—II lugemisel.

3. Põlise tarvitamise ja eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

4. Kogukondade ja asutuste rendimaade korraldusseadus — maakomisjoni ettepanek.

5. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**, pärast abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal sekretäär **J. Holberg**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Jürman**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.

J. Sepp (mo): Teen ettepaneku, 5. päevakorra-punkt, üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel, võtta 4. päevakorra -punktiks. Põhjendus oleks see, et käesolevas väljajagatud päevakorras on ära tähendatud kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — II lugemisel, mis võtab võrdlemisi kauda aega, kuna aga üüriseadus niikaua aega ei võta. Sellepärast oleks soovitatav, et ta täna vastu võetaks, et juba võimalik oleks enne pühi üüriseaduse kohta lõpulik seisukoht võtta.

A. Anderkopp (töer): Teen ettepaneku, võtta päevakorra 2. punktiks teedeministeeriumile eelkrediidi avamise seadus. Tema tekst on Riigikogu liikmetele välja jagatud ja rahaasjanduse komisjoni poolt vastu võetud, kuna ta aga niisuguseid summasid

käsitab, mis teedeministeeriumile erakorraliselt tarvis võiksid olla ühenduses palkadeks määratud summadega, oleks soovitatav, et ta kiires korras vastu võetaks.

L. Johanson (stp): Mingit põhjust ei ole üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadust paigutada kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduse ette. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduse maksmapanemine on tarvilik enne tulevat põllutöö hooaega. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seaduses on ette nähtud terminid, mida aga muuta võib. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus oli ka varem päevakorras ja ta on tähtsam kui üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus. Sellepärast tuleks see seadus jätta päevakorras sinna kohta, kuhu ta on paigutatud.

E. Jonas (stp): Mina teen ettepaneku, täiendada päevakorda riigi 1925. a. lisaelarve nr. 3-ga, võttes selle päevakorra kolmandaks punktiks. Selles seaduses kõneldakse krediitidest, mis on määratud sõjaministeeriumile mullatööde tegemiseks. See on umbes samalaadiline seadus, nagu teedeministeeriumile eelkrediidi avamise seadus, kus on tegemist palkadega, ja kui seda krediiti ei avata, siis ei saa tööd edasi jätkata. Panen ette, pärast teedeministeeriumile eelkrediidi avamise seadust võtta riigi 1925. a. lisaelarve nr. 3.

Juhataja **A. Jürman**: Päevakorra kohta on tehtud järgmised ettepanekud: 1) rkl. Sepp'a poolt, võtta 5. päevakorra-punkt 4. punktiks. Sel korral, kui Riigikogu liikmete Jonas'e ja Anderkopp'i poolt esitatud ettepanekud vastu võetakse. Rkl. Anderkopp'i poolt on tehtud ettepanek, võtta 2. päevakorra-punktiks teedeministeeriumile eelkrediidi avamise seadus. Rkl. Jonas'e poolt on tehtud ettepanek, võtta päevakorra 3. punktiks riigi 1925. a. lisaelarve nr. 3. Sellele järgneb rkl. Sepp'a ettepanek. Panen need ettepanekud selles järjekorras hääletamisele, nagu ma nad ette lugesin: rkl. Anderkopp'i, rkl. Jonas'e ja lõpuks rkl. Sepp'a ettepanek. Asun rkl. Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek vastu võetud. Asun rkl. Jonas'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.)

Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun rkl. Sepp'a ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) 30 häälega 26 hääle pooltolemisel on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 27, vastu — 36 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Seega on päevakord kindlaks määratud.

2. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Järjekorras on sõna rkl. Johanson'il. Ei tarvita. Järjekorras on sõna rkl. Laarman'il. Ei tarvita.

B. Eilman (stp): Austatud rahvaesitajad! Eilsel Riigikogu koosolekul nimetas härra Tonkman oma

kõnes 2 korda, et töölised on laisad, ei viitsi tööd teha, sest kes tahta tööd teha, küll see tööd ka leida.

Kui töölise esitaja loen mina oma kohuseks kõige-valjemalt protesteerida härra Tonkman'i väidete vastu, mis sisaldavad laimu töölise kohta, ja teatan, et töölised tahavad tööd teha, tööd, mille eest korralikult ja õiglaselt palka maksetakse. Kui aga tahetakse töölisel tööd nõuda ilma palka maksmata, ja sellest äraütlemise puhul neid laisklejateks arvatakse sõimata võida, nagu seda endale lubas härra Tonkman eilsel Riigikogu koosolekul siit kõnetoolilt, siis on see minu arvamise järgi kõige parem enesehindamine.

Paistab nii, et härrad parempoolsed, eriti kogupõllumeeste ridadest, on asunud järjekindlalt sotsiaalseaduste mahamatmisele, ükskõik missugused need ka ei oleks. Sellejuures tarvitatakse kõiksugu lubatuid ja lubamatuid sõnu ja võtteid ja loetakse seda meheks, kelle ettepanekul sotsiaalseadus tagasi lükatud või kuskile komisjoni aastateks lamama pandud. Kas see riigile ja rahvamajandusele kasulik või kahjulik, pole nende asi. Võtame näiteks töötatöölise küsimuse, mis minu arvates tihedalt seotud ka põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadusega. Vististi kõigil on veel meeles, kuidas härra Tonkman tegi teravaid etteheiteid valitsusele ja ka Riigikogule, et need seltskondlikkudele töödele krediitide lubamisega kasvatada töötatöölise karja, mis omakorda mõjuda väga põllutööde peale, sest töölised ei taha sinna minna jne. Aga ma küsiks, mis on härrad põllumehed selleks teinud, et töölisi põllutöödele ligi tõmmata ja neis huvi äratada põllutöö vastu? Võib päris julgesti vastata,

et selleks tehtud pole mitte kui midagi, vaid ennem on tegutsetud vastupidises, eemale-tõukavas suunas.

Sest milleks muuks võiks nimetada kogupõllumeeste kõnesid siit kõnetoolilt ja ka maal, kui mitte kiviga Eesti tööliste peale viskamiseks.

Härrad kogupõllumehed, olge juba avalikud ja öelge, mida teie siis õieti tahate. Öelge, kas teie peate ka töolist inimeseks või peate teda oma õuepeni sarnaseks, kes teie ees roomaks ja lakkega, mis ette panete, peaks rahul olema. (M. Martinson, põl: Kas Anvelt kirjutas selle kõne Teile?)

Meie, sotsialistid, mõistame teid ja saame väga hästi aru, kuhu poole teie tüürite, aga ma olen veendumusel, et enne see tüür murdub, kui teie lõppsihini välja jõudnud olete. Teie olete vaielnud hoolekande seaduse vastu, olete kuulutanud Eestile kadu, kui see seadus vastu võetakse, teie olete vaielnud töölise haiguskinnituse seaduse vastu ja olete ka selle maha matnud; teie olete vaielnud pensioniseaduse vastu, teie olete vaielnud töölise kinnituse seaduse ja kaheksatunnilise tööpäeva vastu, ja miks ei või siis teie nüüd ka põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse vastu vaielda. Teie toote põhjendustena ette, et see seadus on elule võõras ja põllumeestele vastuvõtmatu... (O. Pärlin, põl: Ka töölisele vastuvõtmatu!)... siis see on õige, selle elule on see seadus võõras, kes harjunud oma ligemise higist ja verest elama, aga ausaltelavatele kodanikkudele see seadus võõras ei ole, vaid nemad peavad selle paratamata tarvilikuks. Vastuvõtmatu on see seadus neile, kes ei taha antud lepingut pidada ja oma kohustusi teise vastu õiglaselt täita, kes aga seda tahab, sellele on see seadus vastuvõetav.

Siin rääkisid härrad parempoolsed, et põllutöölised on rahuldatud ka ilma selle seadusega. Kas see aga ka põllutöölise seisukoht on, see on enam kui kahtlane.

Kasutades suvist vaheaega, oli mul juhusega mitmes maakonnas kokku puutuda põllutöölisega ja pean tunnistama, et põllutöölised olid väga huvitatud tööaja ja palgaolude korraldamise seadusest ja rääkisid otse kuulmatuid asju, kuidas nendega ümber käiakse ja kuidas korraldada palku makstakse.

Nii näiteks: Harjumaal Kloostri vallas eriotstarbeks väljaantud mõisas on töölisel mitme aasta palk ja ka möon saamata. Kirjalikke lepinguid polnud ja ka suusõnalisi lepinguid on omanik teinud töölisega nelja silma all. Kui töölised pöörasid kohtuvõimude poole, siis ei leidnud kohus andmete puudusel võimalikuks töölise nõudmist rahuldada. Ja niisuguses olukorras peavad töölised edasi tee-

nima, sest kõik on perekondadega inimesed ja minna kuskile ei ole.

Samas vallas kurtis ühe talu teenija, et juba nelja aasta jooksul pole lubatud palgast ühtki penni näinud, omanik olla lubanud küll siis palga välja maksta, kui sea maha müüb, kuid selle aja sees olla mitu siga ära müüdnud, kuid palka ikkagi kätte ei saavat.

Riisipere vallas seletasid mitmed töölised, et neile ei maksetavat korralikult palka; kui mindud palka küsima, siis ähvardasid peremehed sõimu saatel kui koeri välja ajada.

Virumaal Kunda-Malla vallas Kuura külas kurtsid niihästi mees- kui naissoost põllutöölised, et neil palgad saamata, peremehed sõimata neid laiskadeks ja logarditeks, kui nad palka küsima lähevad.

Rägavere vallas Mõedaka külas seletasid mitmed põllutöölised, et neilt kohalikud peremehed tööd nõuda, kuid palku korralikult ei taha maksta. Samas vallas Mõdriku asunduses kurtis üks taluteenija, et tema teeninud Järva- maal ühes talus viis aastat, kuid palka ega ka suusõnal ettenähtud moona pole saanud, ja oli sunnitud sellepärast sealt lahkuma ja nüüd teenida teadlikult ilma palgata ühe asuniku juures ainult kõhutäie ja korteri eest.

Saksi vallas Sauna külas seletasid töölised, et neil on palk ja moon saamata, ja kui nad seda küsivat, siis sõimatakse neid kommunistideks ja ähvardatakse kuul anda.

Et nende tööliste kaebused ja kurtmised põhjendatud ja tööoludele vastavad, usun mina kindlasti isiklikkude läbielamuste järgi ja võin tõendada, et on olemas taluperemehi, kes teise tööd ja vaeva mittemillekski ei pea, vaid valmis on kas või viimase veretilga töolisest välja imema, kui aga sellest endale kasu loodab saada.

Sellest seisukohast välja minnes kinnitan, et põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus tuleb Riigikogul vastu võtta. Tuleb ka põllutöölisele enesekaitse seadusega hõlbustada, sest harilikus kohtu korras ei ole põllutöölisel võimalik omi õigusi kaitsta. Selleks puudub temal aeg, puudub raha ja isegi tunnistajad, kes tema õigust tõestaksid.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei oleks täna sõna võtnud, aga vaadates järele eilse koosoleku stenogrammist härra Martna kõne lõppu, selgus seisukoht, kus ta toonitab, rääkides Läänemaa põllumehest, öeldes, et põllumehele nüüd hulga kergem olla ära elada kui enne, kus ta nüüd poole pörsaga võib oma talumaksud ära maksta. Seda toonitati ja kriipsutati alla ka läinud aastal, kui tulumaksuseadus meil Riigikogus arutamisel oli.

Siis ütles praegune teedeminister härra Virma, et selle seaduse muutmise elatismiinimumi tõstmise tagajärjel vabanevad kõik põllumehed tulumaksust. Sedasama toonitas ka härra Jõeäär, öeldes, et 75% põllumeestest tingimata vabanevad maksust, ning 25% võtku omale naised, siis saavad ka nemad maksust vabaks, ja seega oleks siis kõik 100% tulumaksust vabanenud. Eile püüdis härra Martna seda seisukohta siin fikseerida ja tähendas, et põllumehed tulumaksust vabad on, kuid ma tahaksin ette kanda mõned andmed just Läänemaa kohta, mida ma otsekoheste maksude peavalitusest sain. Neist andmetest näeme, et praegu Läänemaal maksavad valdades tulumaksu 5454 isikut. Statistiliste andmete järgi ei ole Läänemaal palju rohkem põllupidamisüksusi kui 5000, vähemalt vanu talusid ja asunikke, kui sealt väikemaapidajad, popsid, välja arvata. Seega on seal peaaegu kõik põllumehed tulumaksu all ja maksavad tulumaksu 11 miljonit 150 tuhat 220 marka. See on teil valus kuulata, ma tean seda. Tänavu tuleb tulumaksu üle nelja miljoni rohkem sisse, kui läinud aastal, kus maksjaid oli 9463 ja maksid nad tulumaksu 6.332.280 marka, seega on tänavu maksumaksjaid ümmarguselt 4000 vähem, kuid need 5400 maksumaksjat maksavad 4.825.940 marka tulumaksu rohkem, kui läinud aastal 9000 maksumaksjat. Sellest näete teie, kelle peale tulumaks eriti on lasuma jäänud, ja ärge siis nurisege, kui põllumehed maksude tõusu tagajärjel tööliste palkasid tõsta ei jõua. Ärge unustage ära, et 1923. a. saadik on põllutöölise palgad tõusnud 20% võrra, ja kui teie siinjuures veel ütlete, et meil tööpuudus on, ei ole see põhjendatud. Teil on ju teada, et tööline kõvem pool on, kui tööandja, kes ennast sarnasse olukorda asetada ei lase, nagu siin härra Eilman ette kujutada püüdis. Kujuneb seisukord aga sarnaseks, kas tööandja töölise vastu tugevamaks pooleks oleks, siis ütleb tööline peremehele: olge head, kui teie täna minu palka välja ei maksa, siis nõuan kohtu teel, kus tal abimehi leidub, kes talle seda palka välja protesteerida aitavad. Meie teame ju, kui vähegi halb vahekord töölise ja peremehe vahel tekib, siis ütleb tööline, et mina lähen minema, ole hea mees, pane hobune ette ja vii mind edasi — ta ei lähe mitte jala minema. Vaadake, niisugust pilti ei saa teie luuleks nimetada, kuid selle pildi, mis härra Eilman siin ette kujutas, võib küll luulena võtta. Üleriiklikult on vahekord niisugune, kui öeldakse, et meil tulumaksu alt on paljud talumehed vabaks jäänud tulumaksu seaduse muutmise tagajärjel, siis näitavad andmed, et maksumaksjatest on vabanenud 44% valdades, alevites 60% ja linnades 62%. Põllumehele on tulumaksust

vabanenud 44% ja 56% maksavad veel maksu. Kes aga maksust vabanenud on, need on käsitöölised: kingissepad, rätsepad, sepad jne., kelle tulu tulumaksuseaduse alt vabastatud on. Põllumeestest on tulumaksu alt vabaks jäänud võib olla mõned üksikud, kellel suuremad perekonnad on, kuna suurem osa, kes läinud aastal tulumaksu maksid, maksavad seda ka tänavu ja ümmarguselt 45 miljonit rohkem, kui läinud aastal. Tähendab, läinud aastal maksis 100% maksumaksjaid valdades ümmarguselt 79 miljonit tulumaksu, tänavu aastal maksavad aga 56% maksumaksjaid 124 miljonit. Sellest näete, et põllumeestelt tänavu aastal 45 miljonit tulumaksu rohkem võetakse, kuna maksumaksjaid on tänavu 44% vähem. Peale selle tulla ja öelda, et põllumeeste seisukord kerge on, ja et nende maksud väiksed ja et nad töölisi ainult kurnavad, siis ei ole see õige. Põllumehed ei kurna töölisi nende maksude juures, kus töölisi vähe saada on ja kus nõutakse, et töölistel peab olema niisugune ja niisugune eluruum, teatud põrandapinna suurusega ja teatud kuubiksüldade õhuruumiga ja nõnda edasi. Mina ütlen sotsialistidele, ostkem neid talusid, võtkem oma kätte ja andkem siis töölistele niisugused tingimused, nagu teie nõuate, ja kui teie sellega hakkama saate, siis tulevad teised põllumehed teile järele ja hakkavad käima teie retsepti järgi. Mina usun, et mitte nalja pärast põllumehed ei saa oma maju parandada, vaid siin on tõsine häda, sest põllumehed ei ole ehituslaenu saanud, vähemalt põllumehed pole seda 25 miljonit kätte saanud. Linnadele on antud mitmekümned miljonid, kui mitte sajad miljonid, pika aja, umbes 60 aasta peale. Linnades on maju juurde ehitatud, ja iga väiksema linna ümber on tekkinud nõndanimetatud pilpa- ja võlakülad, nagu rahvas neid nimetab, kuhu inimesed on asunud ja kus neil tööpuudus on. Neil inimestel on oma väike varandus sinna kogutud, ja sellepärast on raske tööle minna kaugematesse põllupidamistesse.

Sarnaseks olete teie seisukorra muutnud oma sotsiaalse seadusandlusega ja laenuandmisega, mida teie samas suunas juhite riigi eelarve korras, kui ka igasuguses teises korras.

M. Martna (stp): Ma ei tea, kas härra Martinson pani eile tähele, millest mina kõnelesin! Mina ei toonud statistilisi andmeid ette näiteks tulumaksu suunas, kes põllumeestest tulumaksust vaba on või kes vaba ei ole. Mina jutustasin ühe küla ühest talupojast — küla nimi oli ajalehes valesti trükitud, tema nimi on „Paimpere“ küla. Selles külas elab peremees, minule kaugelt sugulane, kes oli hiljuti Tallinnas ja jutustas neist asjust, mida ma eile siin puudutasin. Mina ei usu ka täna, et see talu

tulumaksust vaba on, sest see kuulub külas suuremate hulka. Ma ei või öelda, et talu kõige suurem oleks, aga sel ajal, kui mina poisikesena seal elasin, siis nimetati seda kuuepäeva vakataluks. See peremees, mina võiksin ta nime nimetada, aga seda ei ole vaja, kõneles minule seda, mis ma eile siin ette kandsin. Tema tõi sealjuures näiteks ka teise peremehe, kes nii hõlpsasti edasi ei saa, ja mina panen seda väga imeks, et koguni ühe jõuka talupoja järeltulijad viiletsevad ja kiratsevad. Nii et seda asjaolu, mis ma eile ette kandsin, olen ma kuulnud, ja mul on nõu lähemal ajal seda peremeest vaatama minna. Arvan, et ma ta heades oludes leian. Mul on sealpool ka teisi tuttavaid talupoegi, kes tänavu on Tallinnas käinud, ja kes sellest suurest hädast ei tea kõneleda, millest meie siin kuuleme, vaid need muljed, mis ma sain, kinnitavad seda arvamist, mis ma eile ühest talupojast ette kandsin. Kui minule siis vahele hüüti, et see võib niisugune talupoeg olla, kes tulumaksu ei maksa, siis vastasin, et kui niisugused talupojad tulumaksust vabad on, siis olge ometi rahul ja ärge nurisege! Niipalju, kui ma tähele panin, ei toonud härra Martinson'i sõnad midagi vastupidist ette, ei lükanud midagi ümber. — Mina ei ole öelnud, et talupoegadel üldiselt kerge oleks, eriti nendel vähematel talupoegadel, kellel vähe maad on. Mina kõnelesin kuuekümnest — seitsmestkümnest tuhandest väiksemast talupojast, millest härra Tonkman nõnda aru on saanud, et mina olevat üldse väikeste kohtade vastu. Lugu ei olnud sel korral ega ka praegu nõnda. Mina ei ole selle poolt, et väikesed kohad ära kaotataks, vaid olen selle vastu, et neid juurde asutataks, aga need, mis olemas, peaksid jääma. Põllumajanduslik poliitika peaks niisugune olema, et praeguste väikeste kohtade olemist kindlustada ja neid kohakesi ümmargusemaks ja suuremaks teha, et inimesed oma tööjõudu paremini saaksid ära kasutada. See on minu seisukoht. Kui mina isiklikult põllutööminister oleksin, siis ei tahaks mina siilu- või lapikohti juurde asutada, sest mina tean, et neid meil juba üleliia palju on, aga ei hakkaks ka neid kohti ära kaotama, mis juba olemas on. (K. Tonkman, põl: Härra Gustavson, kuulake nüüd!) See on minu seisukoht. (J. Vain, stp: Milles need lahku lähevad?) Mina ei leia ka, milles see lahkumine on. Minu parteisõbrad on kõik selle poolt, et väikesed kohad, kus majad peal, võimalikult kindlustataks ja neile võimalikult rohkem maad antaks. Kui Läänemaal Laiküla raba peale on võimalik suuremaid normaaltalusid asutada, siis olen sellega nõus. (K. Tonkman, põl: Olete nõus!) Aga see soo tuleb enne kuivaks teha. (K. Tonkman, põl: On kuiv. Oleme nõus, väga ilus!)

E. Masik (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Härra rkl. Eilman tõendas siin, nagu oleks põllumeeste rühm ja parempoolsed üldse kategooriliselt kõikide sotsiaalseaduste vastu. Mina pean kategooriliselt niisuguse põhjendamata tõenduse ümber lükkama. Parempoolsed rühmad ei ole sotsiaalseaduste vastu. (M. Martna, stp: See tähendab, meie ei pruugi teie ütelsi tõsiselt võtta.) Ei ole sotsiaalseaduste vastu ka põllumeeste rühm eriti, vaid meie oleme niisuguste seaduste vastu, mis ei ole kooskõlas eluga. Meie leiame, et sotsiaalseadused, mis tahame välja anda, peavad tingimata olema kooskõlas meie võimetega ja meie eluga, ja iga seaduse vastu, mis nendest piiridest väljaspool — mida aga siiski tahetakse maksuma panna — oleme meie. Meie tõendame ühtlasi, et tööpuuduse küsimuse lahendamine ei seis üksi selles, et katsume läbi pressida ainult sotsiaalseadusi. Viimane ei ole õige vaatepunkt. Pean kahjuks ütleva, et tõesti viimasel ajal on näha sihti, kus tervet tööküsimuse lahendamist Riigikogus tahetakse läbi viia ainult sotsiaalseadustena, kuna aga kõik teised küsimused teistel aladel, nagu maksustamise küsimus, samuti ka igasugused teised küsimused, mis tööküsimuse lahendamise juures suure tähtsusega, täitsa varju jäetakse. Pean veel toonitama seda, mis juba eile siin esile tõin, ja nimelt, et meie pahempoolsed rühmad tahavad liiga kaugele minna ja liiga moodsaid sotsiaalseadusi välja anda, niisuguseid, mis meie oludele ei vasta. (A. Jõeäär, stp: Riigikorra kaitse seadus! O. Gustavson, stp: Laevasõiduameti likvideerimise seadus!) Sellega just panevad pahempoolsed rühmad teatava punni ette nende sotsiaalseaduste väljaandmisele, mis meile oleksid vastuvõetavad. Ma näitasin juba eile, et 16 konventsioonist, mis kõik puudutavad sotsiaalalade lahendamist ja mis Genfis on vastu võetud, on Eesti ratifitseerinud, tähendab ennast siduvaks teinud, juba 90%. Tähendab, on omaks võetud 14 konventsiooni 16 vastuvõetust, kuna aga teistest riikidest umbes 9 samuti teinud on, kuna teised 49 riiki seda üldse teinud ei ole. Meie oleme siin väga kaugele läinud, ja ei saa selle tõttu kõigil aladel, mida konventsioonid puudutavad, vastavaid seadusi välja anda sellepärast, et siis lähemsime kaugemale, kui meie praegused majanduslikud ja vastavad sotsiaalsed tingimused seda lubavad. Aga meil tahetakse tingimata kõigekaugemat kätte saada, ja eriti katsuvad seda just meie pahempoolsed rühmad teha, sotsialistid peaksid käima mitte revolutsiooni teed, vaid evolutsiooni teed, sest meie peame rehkendama nende võimetega ja nende oludega, mis meil on. Selles mõttes meie, parempoolsed rühmad,

toetame iga seadust, mis eluga kooskõlas, ja peame iga seaduse vastu olema, mis seda ei ole. Tõendan kategooriliselt, et kui pahempoolsed rühmad tahavad niivõrd kaugeleulatavaid seadusi läbi pressida, siis teevad nad sellega töölistele ja sotsiaalseaduste väljaandmisele kõige suuremat paha. On tõesti vastu võetud mõned niisugused kaugeleulatavad seadused, mida nüüd võimalik ei ole läbi viia. Mis oleme sellega kätte saanud? Sellega oleme kätte saanud selle, et niisugust korda, mis vastuvõetav oleks, enam luua ei saa. Ja see ei ole õige tee. Kui nii tahetakse tööliste kasusid kaitsta, siis ollakse eksiteel.

Üks niisugune seadus on praegu arutamisel — põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus. Seda tahetakse ka tingimata maksuma panna, vaatamata, et see seadus elule ei vasta. (M. Martna, stp: Ah Teie olete ka põllumees! Laske ometi elust kõneleb see, kes elu tunneb.) Teie panite näiteks maksuma segakommissjonid; aga mis kasu nendest on? Kasu ei ole mingisugust. Segakommissjonid on valitud, valimistega aega raisatud, aga töötada nad ei saa. Käesolev seaduseelnõu aga nõuab sama läbi viimist, kuigi sellel mingisugust elulist tähtsust ei ole. Palju mõistlikum ja palju parem oleks, tööliste seisukohast võttes, kui siin võetaks vastu niisugused seadused, mis elule vastavad. Aga kui tahetakse revolutsiooniga läbi viia kõigekaugemale ulatavaid uuendusi, siis ei too see töölistele head. Ma võiksin palju näiteid tuua, näiteks võtame Riigikogus juba arutusel olnud tööliste haiguse korral kinnitamise seaduse, mida katsuti niisugusel kujul läbi pressida, nagu see kuskil mujal ei ole läbi viidud. Ja arusaadav, et niisugune seadus läbi kukkus. Selle asemele aga oleks pidanud esitata haiguskinnitusseaduse, mis meie oludele vastav ja mis kõigile vastuvõetav. Seda aga ei tehta, vaid tahetakse tingimata ikka kõige suuremat kätte saada. Sellega pannakse punn ette niisuguse korra loomisele, mis elule vastab. Sellega, et siin niisuguseid elule mittevastavaid seadusi katsutakse läbi viia, kihutatakse tööliste tööandjate vastu üles, ja see on minu arvates väga halb. Töölised ja tööandjad saavad väga hästi läbi, aga kui siin neid üles kihutatakse igasuguste teoreetiliste targutustega, mis meie võimetest kaugel, siis sellega avaldatakse inimeste peale halba mõju, mille tagajärjel inimesed välja rändavad. (O. Gustavson, stp: Härra Masik, Teie laevad teenivad siis hästi!) Vahekord tööandjate ja tööliste vahel ei ole halb, aga teoreetilised targutused, need on selleks välja mõeldud, et vahekorda halvaks teha. Ma kordan veel, et sellega panete seis-

korra lahendamisele ainult punni ette ja õhutate Brasiiliasse väljarändamist.

A. Jõeäär (stp): See, mis siin härra Masik sotsialistidele ette heitis, on tehtud sarnaste põhjendustega, et need ei väärigi ümberlukkamist. Ma juhiksin tähelepanu ainult ühe näite peale, mida ma isiklikult eelmistel päevadel oma kõrvaga kuulsin. Härra Masik heidab siin sotsialistidele ette, et nad ässitavat töölisi üles tööandjate vastu ja õhutavat seega Brasiiliasse rändamist. Mina pidasin hiljuti Tartus koosolekut ja mul ei olnud seal mingisugust vajadust väljarändamist õhutada, vaid tekkis vajadus seletada, mispärast soovitav ei ole välja rännata, kuid nende poolt, kes väljarändamist soovitasid ja selle korraldamist nõudsid, toodi ette sarnased argumentid, millele sotsialistil raske vastu vaielda. Seal oli koosolekul keegi tööline, kes ütles, et mina teen tööd niipalju kui jõuan Tartus kuskil vabrikus. Ta ütles: kui mina oma kahe nädala palga järele lähen, siis antakse mulle teenitud kahe ja poole tuhande asemel 1.000 marka kätte ja öeldakse, et praegu ei ole rohkem võimalik maksta. Öelge, kuidas saan ma selle 1.000 margaga oma perekonna — naine ja kolm last — üleval pidada? Ta ütleb: ma ei saa siin elada ja pean välja rändama. Katsuge sellele töölisele selgeks teha, et ta siia peab jääma. Töölisel peaks vähemalt õigus olema seda oma teenitud väikest palkagi kätte saada, mille kohta ta tööandjaga kokku on leppinud, ja kui üks vabrik või ettevõtte omanik jätab maksmata palgad, siis võtavad teised sellest eeskujuga, põhjendades seda sellega, et kapitaali protsent on kallid, ja meil on parem seda kapitaali oma käes hoida, see on meile kasulik. Kui sarnased nähtused korduvad, et palka kätte ei saa, — noh öelge, kuidas saab siis siin veel töölisi üles õhutada? (J. Hünerson, põl: See tunnistab tööstuse rasket seisukorda, mu härrad! M. Martinson, põl: Härra Jõeäär, kus vabrikus see oli?) See oli Tartus ja võite seal igast vabrikust selle kohta teateid saada, seal on see päris harilik nähtus. Kuidas Vene-Balti tehastes palgade maksmisega lugu on, nii et töölised peavad nende kättesaamiseks kohut käima, niisama Mayeri vabrikus, kus töölise palgad maksmata ning nad on sunnitud kohtu poole pöörama, et oma teenitud palka kätte saada, see peaks härra Martinson'il teada olema. Ma arvan, et teie võite Eestis leida suurema hulga vabrikuid, kus töölise palku välja ei makseta, ja on see siis sotsialistide süü, kui need kurvad tõsiasjad kihutavad töölisi väljarändamisele. Ma ütlen, teil peaks häbi olema sarnaseid etteheiteid teha.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Voiman: Et põllu-töölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus vastuvõtmatu on, selleks toodi näiteks ette, et segakomisjonidest ei ole asja saanud. Seda on mitmel korral tähendatud ja näidatud, mispärast segakomisjonidest asja ei saa. 1921. a. ometi moodustati segakomisjon ja selle kokkuleppe põhjal maksti palku. See oli Saaremaal. Sarnasel juhtumisel, mil segakomisjonid kokkuleppele ei jõua, määratakse palga alammäär kindlaks valituse poolt, siis on kindel, et niihästi tööandja kui töölised püüaksid kokkuleppele jõuda palga alammäärade maksmapanemises, ja see seadus tuleks vastavalt muuta, et sarnane kindlustus sisse võetaks.

Räägiti sellest, et palgaraamatuid ei olevat tarvis ja teiselt poolt räägiti, et palgaraamatud ei vastavat oma ülesannetele. Mis puutub sellesse, et palgaraamatuid tarvis ei ole, siis toodi siin selleks pahemalt poolt nähtusi ette, mis sarnasel juhtumisel sünnib, kui palgaraamatuid ei ole — siis võib ka nii juhtuda, et palka ei makseta, sest kui kokkulepe ainult suusõnaline on, siis on töölisel raske kindlaks teha oma palga mittekättesaamist. Mis sellesse puutub, et praegused palgaraamatud oma ülesandele ei vastavat, siis pean tähendama, et palgaraamatud antakse välja töö-hoolekandeministeeriumi poolt, ja neid võib muuta ning vastavad parandused sisse teha. Käesolevasse seadusesse palgaraamatu vormi sisse võtta ei saa, sest see antakse välja määrusega.

Härra Indermitte tähendas, et toodagu ainult üks ainukene näide põllumeeste hulgast, kes on pannud üheksatunnilise tööpäeva maksma, ja kes selle all põllumajanduslikult ei ole kannatanud, siis teeks tema selle eeskujuga järele. Ma soovitaksin Teile pöörata selles asjas härra Tonkman'i poole, kes rääkis, kuidas tema oma talus ka üheksatunnilise tööpäeva maksma pani ja kuidas siis ainult 2-hel esimesel aastal töövõljalikus langes, aga pärast enam mitte. Peale selle võin veel näiteks ette tuua Tartumaalt ühe põllupidaja, kes ostis minu kodukoha lähedale talu ja seal maksma pani üheksatunnilise tööpäeva. See oli enne ilmasõda. Siis naerisid teised taluperemehed, et küllap ta juba varsti pankrotti jääb. Mees ei jäänud aga pankrotti, vaid ostis omale Tartu lähedale ühe karjamõisa. See põllumees on ka Tartumaa põllumeestele väga tuntud.

Siin räägiti ka sellest, et maal olevat töölise puudus ja et käesolev seadus, kui ta vastu võetaks, seda veel edendaks. Võib olla, et hooaegadel on maal töolistepuudus, aga et maal üldse töolistepuudus oleks, seda öelda ei saa. (J. Hünerson, põl: On küll töolistepuudus.) Ma kordan veel kord, et praegusel silma-

pilgul, talvel, maal töolistepuudust ei või olla, vaid töolistepuudus maal võib olla ainult suvel. (O. Gustavson, stp: Mis töölised peavad Teil talvel tegema?)

Härra Martinson kurtis, et tulumaks on talumeestel suur ja kasvavat iga aastaga. Tema sooviks ka, et põllumeestel tulumaksu maksta ei oleks, aga kui tulumaks ära kaotada, siis peaks see riigi sissetulek, mis tulumaksu läbi saadakse, teiste maksude näol sisse võetama. Mida vähemad otsekohesed maksud, sedavõrd suurenevad kaudsed maksud. Kui aga kaudseid makse suurendatakse, siis langeb see just kehvema klassi õlgadele. Arusaadav siis ka, et põllumehed tahavad kaudseid maksusid suurendada, kuna aga rahva huvide ja riiklikult seisukohalt vaadates see nii ei tohiks olla.

Räägiti veel sellest, et käesolevas seaduses püütakse tööliste korteriolusid parandada. Peab küll ütleva, et korteriolud meil tõesti igalpool viletsad on. (M. Laarman, põl: Läänemaal elavad nad kõik suurtes korterites, kahekordsetes majades). Läänemaal on korteriolud sama viletsad kui Võrumaal. Kui saaks kuidagi tõuget anda selleks, et maatöölise korteriolusid parandatakse, siis tuleks seda igatahes tervitada ja sellepärast ei tohiks seadust maha matta.

Härra Masik rääkis sellest, et põllumeestekogud ei ole sotsiaalseaduste vastu. Kas Teie seda, härra Masik, ise ka usute? Võtke misugune seadus tahes, mis sotsiaalolusid puudutab, sii näete, et nendele seadustele on põllumehed alati vastu vaieldud. (M. Laarman, põl: Kas Teie usute seda, mida praegu räägite?) Kui härra Masik siin vastupidist seletab, siis ei saa seda keegi uskuda.

Juhataja A. Jürman: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Ühe või teise kihi huvide seisukohalt võidakse kõneleda mida tahetakse. Seal on igapähe oma kindlad seisukohad, millest teine ei saa, või ei taha aru saada. Kuid meie rahvamajanduse edendamise huvide seisukohalt peame meie soovima, et vahekorrad ka põllumajanduse alal tööandjate ja tööliste vahel areneksid leplikkuse vaimus ja ühtlasi majandusliku viljakuse arendamise sihis. Sellelt seisukohalt ei saa rahvaerakond pooldada seisukohta, et vahekordade lahendamise katse ja reguleerimine seadusandlikul teel isenesest juba kurjast oleks. Just sotsiaalse rahu mõttes on tarvis, et liialdusi ühelt või teiselt poolt ei saadaks ette võtta ja vahekordi seega rikkuda. Sellelt seisukohalt on ka rahvaerakonna esitaja selle seaduseelnõu arutamise puhul, siin ava-

likult rõhutanud, et meil ka põllutööliste tööaja määramisel tuleks seadusandlikult tegutseda, kuid nõnda, et tööaeg ära määrataks meie üldmajanduslikkude ja looduslikkude olude nõuete kohaselt, ilma et meil rahva-tervishoidlikult ja sotsiaalselt selle juures liialdataks. Kui siin rahvaerakonna esitaja sellelt seisukohalt soovitas, et põllutööliste tööaja normiks võetaks neljal suvekuul 11½ tundi, sügisel ja varakevadel neljal kuul 10 tundi ja talvekuudel 8 tundi, siis ei saa öelda, et selle ajaga ei suudeta meie põllumajanduses küllalt tööd ära teha. Teiselt poolt ei saa keegi öelda, et meie oludes, iseäranis lühikestel suvekuudel see töötamise aeg liig pikk oleks. Sellelt seisukohalt arvame meie, et mitte arutuselolev seadus, vaid tööliste ja tööandjate vahekorra korraldamise seadus 1922. aastast, tuleks ajanõuete kohaselt uuesti läbi vaadata ja revideerida, enne kui seadusandlikult kaelakohtulikke sanktsioone maksmata panna selle seaduse määruste täideviimisel. Kui meie seadusandlikult tahaksime karistuse määrasiid maksmata panna, ilma et seadust ennast uuendaksime, siis sünnitaks see olukorra, kus praegust seadust võidakse ühelt ning teiselt poolt kurjasti tarvitada. Ja see ei aitaks kaasa majandusliku edu tõstmiseks, ei aitaks ka sotsiaalset rahu kindlustada.

Sellelt seisukohalt oleme meie, rahvaerakondlased, selle poolt, et praegune seaduseelnõu tagasi lükatakse, seadus ümbertöötamisele võetakse ning siis ühes sanktsioonidega esitatakse.

Juhataja A. Jürman: Asun pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on antud 29 häält, vastu 36 — seega on pealkiri tagasi lükatud. (L. Johanson, stp: Ei ole kuskil seaduses öeldud, et seadusel peab pealkiri olema.)

Rkl. Johanson'i poolt on järgmine ettepanek tehtud: „Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus („Riigi Teataja“ nr. 102 — 1921. a. seadus nr. 194) muudetakse järgmiselt:

§ 42 muudetakse järgmiselt:

§ 42. Käesoleva seaduse ja tema põhjal antavate sunduslikkude määruste rikkujad võetakse vastutusele rahukogu nuhtlusseaduse § 29. põhjal.

Käesoleva seaduse ja tema põhjal antavate sunduslikkude määruste täitmise järelvalve ja tekkinud konfliktide lahendamine, samuti ka seaduse ja sunduslikkude määruste rikkujate vastutusele võtmine ning süüdistamine kohtus pannakse töö-hoolekandeministeeriumi töökaitse komisсарide peale.“

See on seaduseelnõu tekst, mida Riigikogu II lugemisel tagasi lükkas, seaduseelnõu, mille pealkiri praegu tagasi lükati.

L. Johanson (stp): Härra juhataja on juba selle teksti ette kandnud, mis Riigikogu II lugemisel oli. Mina arvan, et kui Riigikogu parempoolne enamus on teatud demonstratsioonist pärast oma vaenulikkust avaldanud põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduseelnõu pealkirja vastu, siis ei tule see vaenulikkus üle kanda seaduseelnõu sisu kohta, sest ei või ju alati otsustada pealkirja järgi, kas sisu hea või halb. Kui rahvaerakond põhimõttelikult selle seaduse poolt oli, aga tegelikult pealkirja vastu hääletas, siis sain ma aru sellest, et pealkiri vastuvõtmatu. Ja nii nagu ma teist õieti aru sain, hääletasite seaduseelnõu pealkirja vastu, ja sellepärast ei või takistust olla selle seaduseelnõu sisu vastuvõtmisel. Peab ütleva, need olid väga ilusad sõnad, mida ette toodi, et ei tarvitse tööliste ja tööandjate vahel vahekordi teravamaks ajada. Teravad on need vahekorrad tõesti, ja mina ei ole inimene, kes ütleb, et see otstarbekohane on. Ma olen alati suure härdusega lugenud dr. Hermann'i ütlust — olgu ta must või punane, kui ta aga eestlane on. Ja sellelt seisukohalt välja minnes olen mina ja minu erakond selle poole püüdnud, et vahekorrad maal paremaks muutuksid, vahekorra teravused kõrvaldataks. Mina ei usu, et see abinõu, mida keskerakonnad ja parempoolsed tarvitavad, sihile viiks. Ma kahtlen selle juures. See on siis võimalik, kui näiteks põllutööliste jaoks väikene kaitse antud. Seaduseelnõus nõutakse, et lapsi alla 12 aasta ei või tarvitada põllutöölisena, karjaskäimiseks võib neid küll kasutada; seaduses on öeldud, et tarvilikud on kirjalikud lepingud, sest Riigikohtu seletuse järgi ei saa alati suusõnalisi lepinguid maksvaks tunnistada, ja tegelik elu näitab, et just suured sekeldused on olnud palkade väljamaksmata jätmisel. Need arvud, mida mina siin ette kandnud olen, on võetud tõsielust, need olen välja nõutanud vastavast ministeeriumist, ja neist selgub, et iga aasta on tuhandeid inimesi, kes sunnitud komisсарide poole pöörama palkade kättesaamise asjus.

Meie härrad põllumehed siin paremal pool kuuluvad ju paremate peremeeste hulka, kuid peale nende heade peremeeste on ju ka terve rida halbu peremehi. Ei ole ju terve Eesti rahvas ühe veega ristitud, vaid on suured lahku minekud tema iseloomus, headuses ja kurjuses. Sellepärast on siis ka võimalik, et niipalju on kohtuprotsesse, mida neil vaestel inimestel, kes ennast tööle palganud, väga raske on läbi viia sellepärast, et nõudmiste summa on väikene, 5, 10, 15 kunni 20 tuhat marka, kuna ühe

kohtuprotsessi läbiviimine nõuab umbes sama-suguse summa. See seadus ei taha muud, kui anda neile inimestele väikest kaitset selleks, et veidi teravusi kaotada nende ja tööandjate vahel, missugune see kaitse ka ei oleks, sest ikka on ta parem kui kaitseta oleks. Just kaitseta oleku puhul on teravused ja vastolud enam võimalikud kui siis, kui poolte vahe, tähendab peremehe ja tööliste vahe, on selge, ja kirjalikus lepingus on ära tähendatud, et seda on töölisel õigus saada, seda on peremees kohustatud andma. Sarnane olukord on palju kindlam, kui siis, kui tehakse suusõnaline leping ja pärast ei täideta neid lepinguid. Ma usun, kui ei anta pooltele kaitset, siis just selle läbi aetakse vahekorrad teravaks. Ja kui siin kõneldakse nii väga heatahtlikult ja nii väga põhjendatult sellest, et on tarvis neid vahekordi parandada, siis minu arvates tuleks sellest ka järeldusi teha, tulevad vastavad seadused välja anda, vastav seaduslik kaitse anda töölisle. Eesti riik ei seisa koos ainult põllumeestest ega ka ainult töölistest, vaid mõlemast kihist ja peale selle veel hulk muid kihte. Mitte ainult põllumehed ei tarvita seaduslikku kaitset eneste õiguste alalhoidmiseks, vaid seda tarvitavad ka põllutöölised. Aga põllutöölistel ei ole mingisugust seaduslikku kaitset, kui teie nüüd selle seaduse maha hääletate. Mispärast on siin rahukogu nuhtlusseaduse § 29. sisse võetud? Sellepärast, et seal väga kerge karistus ette on nähtud, ja ei ole ka seaduse esitajatel ülesandeks olnud ega pole nendel mingisugune sadistlik himu põllumehe karistada, neid vangi panna või neile rahatrahvisid määrata. On tähtis vaid väikest tagatist anda selleks, et põllumehed ka vaataksid järele, et sarnane seadus olemas on. See karistuse paragrahv ei olegi õieti karistuse paragrahv, vaid ainult väikene nool, millega tähelepanu juhatakse seaduse peale, et vaadake, niisugune seadus on olemas ja katsutagu ometi seda seadust tegelikus elus tarvitusele võtta. Ja kui seda tehtaks, siis langeb see karistus ka ära, teda ei ole tarvis, ja mina arvan, et iga korraliku kodaniku kohus on ometi püüda sinnapoole, et kohtutel vähem tegemist oleks ja et neil ei oleks vaja kodanikke karistada. Kohus on ikkagi hädaasi, ja ei ole tarvis vabritseerida kohtuprotsesse, vaid peab püüdma elu ikka nõnda seada, et sarnased asjad ära langevad. Ja kui nüüd see seadus tarvitusele võetakse, usun mina, et siis kohtuprotsesside arv väheneb, sest inimeste vahekord on selgunud ja siis võime rääkida sellest suurest isamaalikust vastolude ärakaotamisest, mille kohta tähendas eestkätt härra Tõnisson, kes nii väga hea pette tilise kõne pidas, mis mulle nii väga südamesse torkas. Siis võiks loota, et ometi ka sellest tarvilikud järeldused tehtakse ja et püütakse

hääletada selle seaduse sisu poolt, kas või vähegi eksides tuttava loosungi vastu: põhimõttelikult poolt, tegelikult aga vastu. Kas siiski Eesti elus ei oleks võimalik, kui mõnes kohas, kus natukene põhimõttelikult poolt oldakse, ka natukenegi tegelikult poolt katsutaks olla. Minu meelest oleks see nii rohkem otsekohesem. (J. Hünerson, põl: Värskendav!) Seda ka, härra Hünerson. Ka teie, härrad põllumehed, kui juba keskerakonnad seadust toetaksid, võiksite teda toetada. Sest ka teile on ometi soovivat neid teavaid vahekordi võimalikult kaotada. Mina, härrad põllumehed, oleksin siis samuti valmis teiega ka iga asja üle rääkima. Ka teie piimatalituste ja maaparanduste laenude üle. Ja võib olla, on see otstarbekohane, kui meie katsuksime ka põllutöölise asjus nii või teisiti kokku leppida. Võtame näiteks põllupanga seaduse. Kes teie olete komisjoni tegevusest osa võtnud, siis olete märganud, et meie küll selles asjas võiksime eitaval seisukohal olla, ja mul on väga hästi teada, et teie ka mõne paragrahvi üle eriti nõu olete pidanud, näiteks see nõukogu koosseisu asi. Aga kui teie tähele olete pannud, siis olete vist küll rahaasjanduse komisjonis märgata võinud, et meie üksikutest asjadest tükiküsimust ei ole teinud. Oleme käinud põhimõtte järgi: tuleb anda igähele, mis temal õigus saada on. Oleme käinud selle põhimõtte järgi ja katsuge seda ka teie, kuna teie ise väga head peremehed olete. Härra Tonkman'il on isegi ka juba 9-tunniline tööpäev sisse seatud, mida küll põllutöölise tööaja korraldamise seadus ei nõua, vaid ainult keskmise tööpäeva pikkuse ära määrab ja suvel tema järgi töö kunni 11½ tundi väga hästi võib olla. Ikkagi on see eeskujulik, kui 9-tunniline tööpäev on maksma pandud. Katsugu teised ka selle eeskju järgi käia. Ja kui teie nüüd selle seaduse vastu räägite, siis mitte küll sellepärast, et ta teil isiklikult vastumeelt on, vaid teie olete vist arvamisel, et teised põllumehed ei suuda või ei taha sellele seisukohale asuda, kus asute teie. Mina olen ka mõne teie, põllumeeste, majapidamisega tuttav, mind ei ole küll sinna juurde lastud, aga siiski on üksikud heatahtlikult mulle vastu tulnud, härra Pärilin eriti, kes siin minu vastu sõna võttis, ja ma pean ütlema, härra Pärilin'i töölised on härra Pärilin'iga väga rahul. Mina arvan ka, et kui nüüd see seadus maksma pannakse, ka teised põllutöölised teiste peremestega rahul on, nii nagu seda praegu on härra Tonkman'i kui ka härra Pärilin'i töölised. (Vahelhüüe põllumeeste rühmast.) Ma ei ole täna siin Auverest rääkinud. Ka ei olnud seekord jutt põllutöölisedest, vaid popsidest. Pean ütlema, et härra Tamm põllutöölise vastu pisut teisel seisukohal on, kui seda

on härra Pärilin ja härra Tonkman. Neile härradele ütlesin mina aga, andke teistele eeskju, mis olete viinud tegelikku ellu. Valage elu seadusesse ja pange see maksma, küll teie siis näete, et tulevad töölised ja popsid ja annavad teile kätt ja tulevad ka teised põllumehed ja ütlevad, et teie olete õieti talitanud.

Juhataja **A. Jürman**: Enne kui küsimuse juurde lõpulikult asuda, panen Riigikogule küsimuse otsustamiseks ette, mis kodukorra järgi lahendatud ei ole. Riigikogul tuleb omal otsustada, kuidas sarnasel juhtumisel tegutseda, kui pealkiri on maha kustutatud, kas Riigikogu tahab seaduse sisulist arutamist edasi jätkata või mitte. Sisu on II lugemisel läbi arutatud, ja kui pealkiri oleks vastu võetud, siis oleks võinud ka sisu III lugemisel otsustada. Nüüd on aga pealkiri hääletamisel välja jäetud, ning Riigikogul tuleb otsus teha, kas hääletada neid sisulisi küsimusi, mis vastavad II lugemisel tehtud ettepanekutele ja parandustele. Panen selle küsimuse otsustamise hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 21 häält, vastu 40 häält, seega on otsustatud seaduseelnõu teksti kohta esitatud ettepanekut mitte arutamisele võtta.

3. Teedeminis- teeriumile eel- krediidi ava- mise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Vain**: Vabariigi Valitsus küsib Riigikogult 16.000.000 krediiti. Sellest krediidist on ette nähtud tarvitada pool, see on 8.000.000. — raudteepöörangute aluste kindlustamiseks ja teine pool Tallinna raudtee-jaama ümberehitamiseks. Raudteepöörangute kindlustamise juures mõeldakse seda materjaali, mis veel Vene riigi ajast Tallinna kindluse piirkonda alles jäi ja nimelt mõnituhat kantsülda kive, millest osa juba tükkideks raiutud ja osa tükkideks raiuda tuleb. Küsitud summa aga kuluks senni kokkuveetud, kuid raiumata osa tükkideksraiumise ja pöörangute juurde vedamise peale, kuna tegelikult pöörangute aluste täitmine tuleks teha harilikude raudteeremondi krediitidega. Raudteevalitsus on arvamisel, et selleks erilisi krediite tarvis ei ole, sest et kevadel pärast vetelagunemist pöörangute alused nii-kui-nii täidetakse, ja kas nende aluste täitmiseks tarvitatakse liiva või kive, see tööhulka ei suurenda. Kividega pöörangutealuste täitmine on kasulik mitmetel asjaoludel. Suurematel liikumisteedel nii Öhtu-Euroopas kui ka Venemaal, oli harilikult raudteede katteks killustik. Meil ei ole praegu ühtki raudteed, mis oleks killustikuga kaetud, kuna tegelikult see sõitjatele kui ka raudtee liikuvale kraamile väga kasulik oleks;

sõitjad ei tarvitseks tolmu all kannatada, samuti ei võtaks ka vagunid, mis kraami veavad, telgedele tolmu ja ei vananeks selletõttu nii ruttu, nagu nad vananevad liivaga täidetud teedel. Mis aga puutub pöörangutesse, siis on liivaga täidetud pöörangutealune harilikult ikka nõrgem kui kividega täidetud, mis läbi pöörangud vajuvad ja pöörangute kohtadel alati kõigesuurem põrutus veerevale materjalile osaks saab. Peale selle on pöörangutealuse liivaga täitmisel harilik nähtus see, et vesi valgub pöörangute peale, külmetamise juures kergitab pöörangud üles, ja selletõttu on pöörangute kohal rohkem õnnetusi, kui mujal raudteel, osa vagunitest võib joosta teisele teele, sealseisvatele vagunitele otsa jne. Neid asjaolusid silmas pidades, et meil praegu ei jätkuks raha raudteid suuremas ulatuses kividega katma hakata, tuleksid vähemalt pöörangutealused kividega täita.

Mis puutub teisesse 8.000.000, mis on küsitud Tallinna raudteejaama ümberehitamiseks, siis on seisukord niisugune, et üksikuid summasid ei ole võimalik enne välja anda, senni kui ei ole üldine raudteejaama ümberehitamise kava välja töötatud ja läbi kaalutud. Isegi selle alla kuuluva maa võõrandamise küsimus saadeti üldkommisjonist rahaasjanduse komisjoni seisukoha võtmiseks. Niihästi maa võõrandamise kui ka krediidi küsimus anti seal uuesti alamkommissjoni kätte, kes seda loomulikult ka kaalub. Rahaasjanduse komisjon esitab sellepärast eraldi küsimise Riigikogule 8.000.000 krediidisaamise kohta, mis läheb pöörangute täitmiseks killustikuga. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku, Vabariigi Valitsusele see krediit lubada.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev seadus nõuab riigikassalt 8 miljonit marka eelkrediiti. Kui käesolev seadus rahaasjanduse komisjoni anti, siis anti see küsimus alamkommissjoni läbikaalumiseks, kuivõrd hädatarvilik nimetatud krediit on. Krediiti nõuti 16 miljonit marka. Krediidimõeldmise juures oli ainult 4-realine seletuskiri. Alamkommissjonis olin mina seaduseelnõu aruandjaks valitud, ja koosolekul, kus eelnõu I lugemisel oli, oli ka härra teedeminister. Kuna eelnõu juures vastavad materjaalid, mis seda krediiti põhjendaksid, puudusid täiesti, juhtisin mina selle peale komisjoni liikmete tähelepanu ja pöörasin küsimisega härra teedeministri poole. Selle peale vastas härra teedeminister, et vastavad materjaalid olevat ministeeriumis. Mina tegin ettepaneku koosolek katkestada ja paluda, et ministeeriumis olevad vastavad põhjendavad materjaalid komisjoni tarvitada

saadetak. Härra teedeminister vaidles koosoleku lõpetamise vastu ja lubas suusõnalisi seletusi anda. Mina tähendasin selle peale, et härra teedeministri suusõnalisi seletusi ei saa võrrelda kirjalikkude seletustega ja neid ei või komisjoni töodel aluseks võtta. Juhtisin ühtlasi tähelepanu selle peale, et läinud aastal võttis Riigikogu ainult teedeministri suusõnaliste seletuste põhjal uue raudtee ehitamiseks 44 miljonit krediiti vastu, lootes, et selle eelarves lubatud krediidi kohta seaduseelnõu välja antakse. Kuna aga Vabariigi Valitsus ega ka teedeminister senni seda teinud ei ole. Praegusel korral pole lugu parem. Kuna teadmata on, kuhu raha kavatsetakse panna ja kuidas teda tarvitada, sellepärast tuleks eelnõu täiesti tagasi lükata. Selle peale vastas härra teedeminister: aga hoidke, kui minu kannatus lõpeb. Seda kordas ta mitu korda, ja minule ei jäänud muud üle, kui loobuda aruandmisest ja koosolekult lahkuda. Ma ei jäänud enam koosolekul olla, kartes, kui äkisti härra ministri kannatus lõpeb, ja ei tea mis siis tuleb, sest see jäi mul arusaamatuks. (O. Gustavson, stp: Kas see oli siis, kui Teie tooliga tahtsite pähe anda?) Ei, see oli üks teine kord! Seda minu väidet võib ka rkl. härra Köster tõendada. Ka rkl. härra Köster lahkus koosolekult. Siis ei saanud alamkommissjon kuidagi moodi materjaalisid, sest keegi ei tahtnud näha, kui härra ministri kannatus lõpeb. (O. Gustavson, stp: Suur mees aga nii väike julgus! — J. Lattik, krst: Kardab hiirt ja kardab rotti! — J. Tõnisson, rhv: Rääkige enda nimel, ärge Köster'i eest rääkige!) Ei, mina räägin, härra Tõnisson, enda eest ja ütlen, et härra Köster lahkus koosolekult, aga mina ei tea mispärast. (J. Tõnisson, rhv: Teie läksite hirmuga, aga Köster, võib olla, armuga!) Edasi oli asi rahaasjanduse komisjonis, ja seal küsimise vastavalt aruandjalt, ühtlasi ka raudteevalitsuse esitajalt, kas vastavad materjaalid, mis seda krediiti põhjendaksid, on komisjoni tulnud. Seal ei olnud paremat ühtigi, vaid seletati, et olla hädatarvilik raudteepöörangute alla kiviprügi panna. Misuguses jaamas või kuhu seda kiviprügi pannakse, või kuidas üldse seda raha kavatsetakse ära tarvitada, see küsimus on täiesti lahtine. Minu arvates on see 8 miljonit marka, mis komisjonis vastu võeti, samuti lahtine küsimus, kui 44 miljonit marka, mis Riigikogu läinud aastal vastu võttis, ja mis Lelle-Eidapere raudtee ehitamiseks ära tarvitati, mille kohta seadus veel praegu Riigikogu poolt vastu võtmata. Nendel põhjustel ja motiividel vaidlesin mina selle 8-miljonilise eelkrediidi avamise seaduse vastu rahaasjanduse komisjonis, ja seda seisukohta pooldasid ka teised

põllumeeste rühma rahaasjanduse komisjoni liikmed.

Kui selle seaduse mõtet vaadata, ja see selgus ka läbirääkimistel, on see 8 miljonit marka seotud töötatöölise küsimusega. Rahaasjanduse komisjonis seletas härra raudteedeülem, et olevat tarvis enne produktiivset tööd teha raudteel, kui töötatöölise toetamiseks raha anda seltskondlikkude tööde korraldamiseks. See põhimõte tuleb õigeks pidada, sest produktiivse töö peale tuleb raha anda.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Piiskar.**)

Kuid praegu, krediiti lubades, tõuseb küsimus, kas on meil siis välistööde alal niivõrd suur tööpuudus ja nimelt raudteede tööde alal, mis sunnib 8 miljonit marka krediiti vastu võtma ja sellega raudteel neid töid tegema, mis praegusel korral mitte hädatarvilikud ei ole. Ma tõstsin küsimuse rahaasjanduse komisjonis üles ja küsisin, kas on Lelle-Eidapere raudtee valmis, kus mulldkeha tööde juures kõik need töölised tööd võiksid saada, mida 8 miljoni margaga tahetakse teises kohas ära teha, või on see 44 miljonit marka otsa lõppenud, mis Lelle-Eidapere raudtee peale kavatsatud välja anda. Nende küsimiste peale ei vastanud aruandja, ei ka teedeministeeriumi esitaja, see tähendab raudteedeülem. Nii on minule täiesti arusaamatu, kas on raudtee peal töötatöölise küsimus ja raudtee-ehitamine niivõrd suur, et 8 miljonit krediiti on tarvis anda. Minu arusaamise ja teadmise järgi on Lelle-Eidapere raudtee alles ehitamise algul. Kui nüüd töötatöölisi raudteede välistööde jaoks rohkem on kui tööd, siis võiks väga hästi ära kasutada neid töölisi Pärnu raudteede ehitamise peale, ja ei tuleks krediiti lubada teiste tööde peale, mis praegu hädatarvilikud ei ole. Härra aruandja tähendas, et olevat väga tähtis raudteepööranguid kividega ära prügitada, sest rongidel tulla pöörangutel õnnetusi ette ja seda olevat ka tarvis paljudel teistel põhjustel. Nende põhjuste üle küsisid rahaasjanduse komisjoni liikmed raudteedeülemalt, kas on see prügitamise hädatarvilik, kuid härra raudteedeülem vastas selgel sõnal, et need tööd ei ole hädatarvilikud, on enne nende teedega sõidetud ja sõidetakse ka praegu, Eesti raudteede sõidukiirus ei ole nõnda suur, et tingimata oleks tarvis kividega raudtee pööranguid ält prügitada. (Vahelhüüe: Aga parem ta on!) Ta ütles küll, et parem on, kui selleks raha jätkub. Aga selle juures tähendan mina juba ette, et meil ei ole selleks tõesti raha. Meie ei tea, kui palju Pärnu raudtee maksab ja kui palju miljonid see veel nõuab, kui sarnaseid luksustöid

hakkame tegema, mis praegusel majanduskriisi ajal otstarbekohased ei ole. Liikumine sunnib raudteedel praegu täiesti harilikus korras, sõidukiiruse üle meie oludes nuriseda ei saa, rongiõnnetusi pöörangutel ette ei ole tulnud, ja palju teisi eitavaid põhjusi on olemas, mis sellele krediidi vastu räägivad. Kui tahetakse seda krediiti vastu võtta, siis näitame meie sellega, et meie tahame neid asju, mis hädatarvilikud pole, eestkätt teha, ja neid asju, mis hädatarvilikud on, — tegemata jätta. Nii ei saa minu arusaamise järgi majanduslikult talitada. Mis puutub töötatöölise küsimusesse, siis on praegu välistöid küll, kus nad tööd teha võivad. Edasi selgus, et praegu ei kavatseta raudteepöörangute töid ära teha, vaid see olla ainult eeltöö neile töödele, mis järgnevad. (L. Johanson, stp: See ei ole ainult pöörangute töö, vaid harilik jooksev töö.) Ei ole jooksev töö, ärge ärritage end, härra Johanson. (L. Johanson, stp: Keegi pole ärritunud, aga Teie ärge kõnelege asjust, mida olemas pole.) Pöörangute jaoks tahetakse kiviprügi taguda, see kohale vedada, kõik materjaal valmis teha ja alles siis tööga alata. Nii et see krediit minu arusaamise järgi oleks osa sellest, mis veel järgnema peab. Meil ei ole kindlat kava selle kohta, kuidas tahetakse neid pööranguid kiviprügi parandada ja kus kohas seda teha tahetakse. Riigikogul peab kõik see selgesti teada olema. Kuid lõppude-lõpuks on see midagi uut meie oludes, seda senni meil tehtud ei ole, ja Riigikogu on meil senni väga sümpaatlik olnud nende uute olude vastuvõtmise suhtes. Pärast aga näeme, et nende uute olude vastuvõtmine läheb väga kalliks maksma, viib meid ikka kaugemale ja kaugemale, ilma et sealt suuremate kuludeta tagasi saaks pöörata, ja nii tuleb seda just ka raudteelal ette. Mis puutub sellesse osasse, et töölisi produktiivsele tööle viia, ja nimelt raudteelale, siis ei ole keegi selle vastu vaieldud, kui meie midagi lõpuks valmis teeksime. Praegu aga on uute põhimõtete ülesseadmine sellel alal, mis küllalt veel mitte kindlad pole. Meie ei tohi niisugusel kujul enam krediiti lubada, meie ei või majandusealal ainult töötatöölise tähe all edasi sammuda. Meie peame vahest ka ümber vaatama ja küsima, kui kaugemale meie nende toetustega läheme, sarnaselt juhtumisel, kus teatud keskkohades tahetakse töölisi kinni hoida, et mitte linnadest kaugemale minna. Võib olla, et see härrade sotsialistide arvates väga hea on, kui praegu linnade ligidalt hakatakse raudteepöörangute tarvis kivi-materjaali purustama, et siin töölisi kinni hoida. See võib teie seisukohalt väga armas

olla, sest varsti tulevad ju valimised, aga kui meie rahvamajanduslikult seisukohalt vaatame, siis ei ole see õige. Mina tahaksin, ja minu rühmakaaslased tahavad väga hästi näha saada, et pooleliolevad tööd läbi viidaks. Neid pooleliolevaid töid on ju olemas praegu, nagu Sonda-Mustvee raudtee. Seal võivad meie töölised väga palju tööd saada, nagu ma seda juba mitu korda alla olen kriipsutanud. Siis on veel Pärnu raudtee pooleli, mis ka lõpule viia tuleks. Ma ütlen, sellepärast ei ole see krediit töötatöölise arvel lubatav, ja teiseks ei ole see krediit lubatav ka sellepärast, et see ettevõtte praegu küllalt tarvilik ei ole. Ilma selleta saab ka läbi. Edasi tahaksin ma veel ühe seisukoha peale tähelepanu juhtida, mis eelmise päevakorra-punkti juures, see on põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seaduse juures, ette toodi, et see tööliste seadus on väga ühenduses ka praeguse seadusega, sellepärast lubatagu, kui ma paari sõnaga siin härra Eilman'i väidetele vastu vaidlen. Härra Eilman tähendas, et töö- ja palgaolude korraldamine olevat tingitud sellest, et meie töölistel olevat aastate viisi palgad saamata. (B. Eilman, stp: Täiesti õigel!) Õigel! Siis ma sain Teist täiesti õieti aru. Ma arvasin, et ma Teist aru ei saanud ja kartsin, et mul tuleb Teie stenogrammi lugeda. Aga ma küsiksin, härra Eilman, millega elavad need inimesed siis, kes aastate viisi palka kätte ei saa? Teiselt poolt ütlete Teie, seda tõi Teie parteiseltsimees härra Martna ka ette, et meie tööolud maal on halvad, et meie peame linnades töölisi kinni. (Vahelhüüe J. Tõnisson'i, rhv poolt.) Ei, ei, härra Tõnisson, mina ei olnud. Usun, et Teie minust aru saate. Teie teate, et eelarve juures võetakse kõik küsimused põhjalikult läbi ja näidatakse neid motiive, kuidas on võimalik seda probleemi lahendada. Eelarve-seadus lubab laialatuslikult küsimust käsitada. (L. Johanson, stp: See luba on teil alati.)

Ühelt poolt tähendas härra Martna, et meil töölised maal saavad väga vähe palka, et vili ja jahud olla toodud töö-hoolekandeministeriumi. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Täiesti õigel!) Õigel! Mina ei saa aru, kuidas kõik need õigused kooskõlas on. Ühelt poolt öeldakse, et töölised on ilma palgata, teiselt poolt öeldakse, et nad võrdlemisi vähe palka saavad. Nüüd ma küsiksin, kuidas need töölised end ära elatavad. (A. Kärner stp: Rändavad välja!) Millega nad siis välja rändavad, kui nad palka ei saa? Vaadake, niisugune on teie kõnede sisu. Teie lööte ainult teatud küsimuse kohta oma mõtted lahti, tahate seal midagi tabada või

kätte saada, kuna teise kõne juures räägite sellele vastu. Olge ometi järjekindlad ja hakame ometi kord ühist keelt rääkima. Mina olen täiesti härra Tõnisson'iga ühel arvamisel, kui ta eelmise seaduseelnõu juures ütles, et meie peame need küsimused täiesti ära lahendamata. (J. Tõnisson, rhv: Kas Teie seda vabadikuasja ei taha praegu surnuks kõneleda?) Mitte sugugi, härra Tõnisson, Teie saate minu kõnest valesti aru. Härra Tõnisson, mina usun, et põllumeeste rühma liikmed ei suuda vabadikkude seadust surnuks kõneleda. Aga mispärast meie vabadikkude-seaduse juures sõna võtnud oleme, on sellepärast, et meie põhimõtted vabadikkude-seaduse juures täiesti lahkuminevad on. See küsimus on tarvis põhjalikult läbi kaaluda, on tarvis ühine pind leida. On tarvis neid põhimõtteid kokku viia. (J. Tõnisson, rhv: Teie kõnelete, et laiemale! On tarvis kokkuminna, mitte lahku.)

Praegusel korral on jällegi 8 miljonit kaalu peal. Mina arvan, neid miljonid ei või nii kergel käel välja anda, kuna teisel pool hädasti krediiti on tarvis, mille tagajärjel loovad tööd saaksid tehtud. Mina olen härra Tõnisson'iga täiesti ühel arvamisel, et Lelle-Pärnu raudtee tuleb kiires korras valmis ehitada, mis praegu pooleli on. Võtame kõik jõu, raha ja töölised kokku ja viime selle tee läbi ja vaatame, et meie mitte igat üksikut uut asja, nagu raudteepöörangute alla kiviprügi panemist, mis nii tarvilik ei ole, ette ei võta. (J. Tõnisson, rhv: Aga kas see ei too raudteeõnnetusi, kui meie selle tegemata jätame? — raudtee murrab meil kaela.) Härra Tõnisson, Teie olete väga palju raudteega sõitnud ja ei ole seda veel kuulnud. Seda ütles raudteedeülem kindlal sõnal, et see töö ei ole hädatarvilik. Mina konstateerin seda fakti, et kui meil nüüd tahetakse töötatöölisele tööd anda, siis on raudteedeülemata seisukohalt tähtsam neid raudtee pööranguluseid ära täita, kui Lasnamäe juurde sarnaseid töid teha. Sellest seisukohast välja minnes küsisin mina, kas on Lelle-Eidapere raudtee tööd sedavõrd korras, või mis põhjused siin on, et kõik töölised selle juurde saaksid rakendatud, kuid selle küsimise peale ei ole mulle ei raudteedeülem ei aruandja vastanud. (J. Uibopuu, rhvsv: Teie segate ju kõik ära!) Kuidas ma ära segan? Minu põhimõte on see, et viime töö läbi, sest tööd ei või pooleli jätta, kui ta juba kord alatud on, aga mitte, et võetakse üks uus asi päevakorda, mida Eestis ei ole enne olnud, vaat' selle vastu olen mina vaieldud, kuid ei ole tahtnud kunagi takistusi teha ei popsiseadusele ega kellelegi muule.

Pealegi ei ole see töö praegugi kasulik, sest see on niisamuti väline töö, nagu Lelle-Eidapere raudtee ehitamine ja oleks suvine töö. (J. Vain, stp: Kivivedu?) Ei saa ju nii rääkida, kui sarnaste vahelhüüetega tulakse. Minu arusaamise järgi ei võiks Riigikogu seda krediiti vastu võtta just neil motiividel, millest mina praegu kõnelesin, ja ma arvan, et ma kaunis arusaadavalt seda tegin, ja sellepärast tuleb see krediit tingimata tagasi lükata.

Juhataja **A. Jürman**: Kuna Riigikogu 2 tundi on töötanud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.05 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja **T. Kalbus**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Faktilise märkusena tahtsin ma tähelepanu juhtida selle peale, kuidas härra Tonkman asjadest aru saab. Kui mina siis sellest kõnelesin, et töökaitse kommissariaadis või kommissaride juures olid kaebtused selle üle, et karjastele oli palgana halba vilja antud ja karjased olid kommissari poole pööranud, et nende õigus jalule seataks, siis ei kõnelenud ma sellest, nagu ei makstaks üldse ausalt palka, või nagu makstaks neile ainult pool palka, vaid ma kõnelesin sellest, et on juhtumisi, kus halva viljaga ja halva jahuga inimestele nende tööd tasutakse, ja sellest, kui kasulik oleks seadus, mille peale ennast kahjusaja toetada võiks. Härra Tonkman tuleb ja kõneleb siin hoopis midagi muud, nagu oleksin mina öelnud, et üldse palka ei makseta jne. See on asjaolu, mille peale ma tahtsin tähelepanu juhtida, et härra Tonkman armastab tihti mõisteid segi paisata.

J. Uibopuu (rhvsv): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Asjata oleks pikemalt peatuda käesoleva küsimuse juures, sest siin kõneldakse 8-miljonilisest summast, mis peaks minema raudtee pöörangutealuste prügitamise jaoks, kuna siin on hakatud kõnelema kogunisti muust, nagu töötatöölistest ja üldse asjadest, mis selle küsimuse juurde ei käi. Kui tõsiselt vaatame raudtee olukorda, ja

eriti, kas on tarvilik pööranguluseid täita prügitamise teel, siis ei saa meie ometi teisele otsusele tulla, kui et see hädatarvilik on. Härra Tonkman ei ole nähtavasti süvenenud raudtee tehnilise arendamise küsimusse, ta ei ole ka selle küsimuse juures sügavamale tunginud ja veel enam, et kas üldse meie raudtee 1914. a. saadik küllaldaselt on seaduse ja vajaduse päraselt ehitatud ja parandatud. Kui ta tõesti osaltki oleks neis küsimustes kodus olnud, siis ta täna vähemalt 8-miljonilise ballasteerimise kulu kohta ei oleks rääkinud. Pean ütleva, et meie ei ole seda saanud teha, sest meie riigi olukord ei ole seda lubanud. Hiljuti oli mul Rakvere-Paide rahukogu kohtu-uurijaga jaamas jutuajamine ja vaatasime pöörangute seisukorda, missugused rongide liikumises hädaohtlikud paistsid olema. Kohtu-uurija avaldas imestust, et üldse senni õnnetusi veel juhtunud ei ole ja ütles, et kui temal tuleks uurida õnnetujuhtumist, siis oleks tema esimene raudtee administratsiooni süüdistaja, et viimane mitte küllaldaselt pööranguluseid kindlustanud pole. Meie teame, kuidas pöörangutealuseid kindlustatakse ja püsivam oleks prügitamise teel; nüüd tuleb härra Tonkman ja kõneleb, et seda tarvis ei ole. (M. Laarman, põl: See oli raudteeülema sõna, mitte härra Tonkman'i arvamine.) Ei, vaadake, härra Tonkman ütles, et kui meie senni oleme läbi saanud, siis võime ka edaspidi läbi saada. Igatahes kui teedeülem seda ütles, siis arvestas tema sellega, et meil ei ole olnud võimalik seda teha, aga ometi nüüd, kus meil see võimalus olemas... (K. Tonkman, põl: Mina rääkisin seda nii, nagu raudteeülem komisjonis ütles.) Mina selle üle vaidlema ei hakka, mida Teie raudteeülemaga komisjonis kõnelesite ja polegi tähtis, kuid niipalju kui minule teada on, ei ole meie raudteed selles mõttes küllaldaselt nii korda seatud, et need igakülgelt kindlustaksid edasi-liikumist raudteel. Võtame näiteks Jõgeva raudteeõnnetuse. Meie raudteed ilmasõjast alates ei ole põhjalikku parandust ega ümberehitamist leidnud. Juba need põhjused on meile kohustavad küsitava summa mitmetagasilükkamiseks, ja sellepärast palun Riigikogu, seda seaduseelnõu mitte tagasi lükata.

L. Johanson (stp): Mina teen ainult paar märkust. Härra Tonkman püüdis ka sellest seadusest teha töötatööliste toetamise seaduse. Seda see seadus küll ei ole. Milleks see raha läheb, selle kohta andis raudteeülem härra Reinok väga selge ja üksikasjalise ülevaate. Selle krediidi hädatarvilikkust on põhjendanud asjatundjad, kes raudtee teenis-

tuses seisavad. Ei ole ka õige see väide, nagu oleks see seadus sotsialistide asi. See seaduseelnõu on Vabariigi Valitsuse poolt esitatud. Kui palju ta töötatöölisi puudutab, selle kohta tähendas raudteeülem, et praegu on tööde tegemine odavam, kui sel ajal, kus põllutöölised põllutöös ja muud töölised hooaja töödes tegevad. Niipalju on temal ühendust töötatöölise küsimusega, et neid töid tuleb just praegusel silmapilgul teha, rohkem mitte. Mis puutub nüüd Teie küsimusse, et millest elavad töötatöölised, siis ei ole see küsimus praegu päevakorras. Siiski oleks tarvis ka selle küsimusega tegemist teha, ja mina teeksin Teile hea ettepaneku: olge head, läheme vaatame, kuidas nad elavad. See ei ole kaugel, võime ühte või teise kohta alevisse sisse astuda ja vaadata. Ma arvan, see oleks Teile väga kohane, ja siis jätaksite Teie ükskord selle ära väsinud ja vaevatud ratsu rahule.

Juhataja T. Kalbus: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Härra Tonkman'i pahandused selle üle, et eelkrediitidele seletuskirju juurde ei panda, on niivõrd selles mõttes õiged, et seletuskirjad tõepoolest krediidinõudmist juures täielikud ei ole. Kuid selles suhtes on Vabariigi Valitsusel nähtavasti, arvesse võttes Riigikogu meeleolu, terve süsteem välja kujunenud, kuna ei esitata eelarveid üksteise järele numbrite all, vaid eelkrediitide nõudmisi. Mina seda ei poolda, poleks halb, kui iga asi kõigi põhjendustega Riigikogusse ükskord tuleks. Praeguse korra juures seisab summa kord eelkrediidina Riigikogu päevakorras, teine kord satub ta päevakorda eelarvena. Ühel kui teisel korral kutsutab ta esile ühepikkused läbirääkimised.

Asjaolusid, kuidas kõneleja teedeministri komisjonis asju ajas, ei tarvitse komisjoni seisukohast valgustada, võin ainult tähendada, et härra Tonkman'ile need asjaolud iga kord veidi teistsugustena paistavad. Igatahes näis talle asi rahaasjanduse komisjonis teistsugusena, kui praegu.

Mis puutub Lelle-Papiniidu raudtee küsimusse, siis pean ma tähendama, et olen inimene, kellele võiks veel mingisuguseid küsimusi otsekohe ette panna ja ma nende peale siiski vastata ei saa. Mina arvan, et see ei ole suur puudus, kui komisjoni aruandja käest küsitakse, kas kuskil raudtee-ehitamise peale veel krediiti on, ja tema selle peale vastata ei saa. Pealegi ei puutu see käesoleval juhtumisel sugugi asjasse. Kui aga selles küsimuses käesoleval silmapilgul selgust tahe-

takse, siis tuleks kokkupõrge teedeministri ja endise aruandja vahel uuesti kõne alla, mida härra Tonkman juba küllalt pikalt käsitas.

Mina juhiksin Riigikogu liikmete tähelepanu härra Amberg'i märkuse peale, et raudteepöörangute prügitamise kindlasti asja parandaks. Härra Amberg on endine teedeminister ja härra Uibopuu endine jaamaülem, sellepärast oleksid nende arvamisest, kui raudteelaste arvamisest, igatahes palju kaaluvamad, kui härra Tonkman'i ja vahest ka minu arvamine.

Mis härra Reinok'i arvamisest puutub, siis tean mina, missugused küsimused härra Reinok'ile ette pandi, ja mis härra Reinok selle peale vastas; nende vastu ei vaieldud siis härra Tonkman. Härra Reinok'ilt küsiti: kas on see töö hädatarvilik? Selle peale vastas raudteeülem, et senni oleme läbi saanud, kuid kindlustamine teeb pöörangud paremaks. Tema ei võinud öelda, et iga rong, mis pöörangust üle sõidab, tingimata mingisuguse äparduse all on pidanud kannatama, neid on seal küll õnnelikult üle sõitnud, aga neid on seal ka väga palju äparduse veerel olnud, nagu rkl. Uibopuu ette tõi.

Parteidega ei tarvitse seda küsimust kuidagi siduda. Ma võiksin isegi ümberpöörult härra Tonkman'i rahustuseks öelda, et sotsialistid ei ole antud korral selle seaduse kiirustamiseks samme astunud. Küll aga pööras tööminister minu kui aruandja poole ja andis nõu, eelnõu täna hommikuse koosoleku päevakorda võtta. Temal kui tööministril on tõepoolset soovitatav, et töid rutem käsile võetaks; siis langeks töötatöölise küsimuse juures teravus ära. Härra tööminister ei kuulu sotsialistide hulka ega pole ka selle partei poolehoidja. Härra Tonkman teab vist väga hästi, kuhu härra tööminister kuulub. Samuti ei tarvitse nüüd kõiki neid kõrvaküsimusi üles võtta, nagu seletati, et sotsialistid on öelnud, et töölised on ilma palgata ja et nad ei saa palka. Selles olla suur vastolu. See on üks ja sama mõte, ainult teiste sõnadega väljendatud. Siin tõendati, et seda tööd ei kõlba talvel teha. Mina pean tähendama, et seda tööd on parem talvel teha, kuna vankritega vedu alati kallim on, kui regedega, eriti kui veetakse sarnast rasket ainet, nagu kivid. Sellepärast ei ole momendi valimine sugugi õnnetu, vaid väga otstarbe- ja ajakohane. Toetan komisjoni ettepanekut.

Juhataja T. Kalbus: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Tonkman'il.

K. Tonkman (põl): Faktilise märkusena pean tähendama, et härra Johanson praegu,

nagu harilikult sotsialistid ikka, märgist kõrvale kaldub. Härra Johanson tähendas, et see küsimus ei ole töötatöolistega ühenduses. Seletuskirjast aga leiame, et töötatöoliste küsimus päevakorrale tekkinud, ja siis tahetakse seda krediiti saada. Sellega näitame, et see on töötatöoliste küsimusega ühenduses.

Juhataja T. Kalbus: (Hääletatakse.) Poolt on antud 28, vastu 27 häält, seega on krediit vastu võetud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 26, vastu 30 häält, seega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

4. Riigi 1925. Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Vain: Vabariigi Valitsus küsib Riigikogult krediiti 1.508.000 marka. Krediit

on mõeldud ära tarvitada rannapatareide mullatööde ja kaitsevallide tööde läbiviimiseks Aegna saarel ja rannapatareide mullatööde läbiviimiseks Suuropis. Kavatsatud on tööd alata juba 20. novembril, kuna seadus aga nüüd alles Riigikogusse jõuab, siis loomulikult võivad tööd alata hiljem. Töö peale kulub ühes kohas 600 tööpäeva ja teises kohas 340 tööpäeva, kusjuures päeva eest on arvatud maksta 150 marka. Ühtlasi leiab sõjaministerium võimalusi tööliste anda tööbarakkides korterid. Rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette, see eelarve-seadus I lugemisel vastu võtta.

Juhataja T. Kalbus: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on riigi 1925. aasta lisaelarve nr. 3 vastu võetud.

5. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — II lugemisel. **Juhataja T. Kalbus:**

§ 2. kohta on hulk parandusi tehtud ja nüüd tuleksid nad hääletamisele. Et silmapilk nendes ei ole võimalik orienteeruda, siis, kui Riigikogu selle vastu ei ole, kuulutan 5-minutilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.50 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 12.55 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus.**

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar.**

Juhataja T. Kalbus: Riigikogu koosolek kestab edasi.

§ 2. kohta on tehtud järgmised ettepanekud: 1) põllutööministri poolt Vabariigi Valitsuse nimel, mis täiesti uue redaktsiooni annab § 2-le.

Põllutööminister A. Kerem'i ettepanek: „§ 2. § 1. nimetatud maade korraldust selle seaduse alusel võivad nõuda:

1) maaomanik;

2) vabadik, kelle kasutuses oleva põllu-, õue- ja aiamaa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari: a) kui temal korraldatava maa peal oma eluhoone, või b) kui ta või tema eelkäijad, kellelt ta maa kasutamise õiguse kas omandanud või pärinud, on vähemalt poole kasutada olevast põllumaast uudismaana üles harinud. Maade korralduse nõudmise õigust ei ole aga vabadikul:

a) kui vabadikul on mujal maad eramanduseks ehk põliselt tarvitada;

b) kui maaomanik ehk riik kindlustab vabadikule asumiseks iseseisva koha, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolest tema endisele kohale vastab;

d) kui vabadikukoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust rikub ehk majapidamisele tõsiseid takistusi teeb ja võimalik ei ole vabadikule samast korraldatavast maakohast mujalt maad eraldada;

e) kui peakoht, millest vabadikukoht eraldatakse, alla 25 hektaari on; on aga peakoha suurus 15—25 hektaarini, võib vabadik nõuda eluasemeks oma hoonete aluse pinna ja õuema eraldamist, kuid mitte üle 1/3 hektaari, kui liter.d.tähendatud põhjused eraldamist ei takista;

f) kui vabadik on kaotanud rendiõiguse kohtuotsuse alusel;

g) kui vabadik on kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud: a) kas kõigi õiguste või b) kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega, kui nende karistuste kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari; c) varguses r. tr.s. §§ 169, 170, 170¹ ja 180 põhjal, kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1-st jaanuari 1926. a.

3) Kogukondade ja asutuste päralt olevate rendikohtade pidajad, välja arvatud p. 2. liter. liter. a, b, f, g tähendatud juhtumistel.“

Siis on ettepanek rkl. Anniko poolt, mis ka uue redaktsiooni annab § 2-le.

„§ 2. Paragrahv 1. nimetatud maade korraldust selle seaduse alusel võivad nõuda:

1) maaomanik;

2) vabadik, kelle kasutuses oleva maa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari, kui temal korraldatava maa peal oma eluhoone. Maade korralduse nõudmise õigust ei ole aga vabadikul:

a) kui vabadikul on mujal maad eromanduseks ehk põliselt tarvitada;

b) kui riik ehk maaomanik kindlustab vabadikule asumiseks iseseisva koha, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolt vabadiku kasutada olevale kohale vastab;

d) kui vabadikukoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust rikub ehk majapidamisele tõsiseid takistusi teeb ja võimalik ei ole vabadikule samast maakohast mujalt maad eraldada;

e) kui peakoht, millest vabadikukoht eraldatakse, alla 25 hektaari on; on aga peakoha suurus 15—25 hektaarini, võib vabadik nõuda eluasemeks oma hoonete aluse pinna ja aiamaa eraldamist, kuid mitte üle 1/3 ha kasutatavast maast, kui liter. d. tähendatud põhjused eraldamist ei takista;

f) kui vabadik on kaotanud rendiõiguse kohtuotsuse alusel;

g) kui vabadik on kohtu poolt lõpulikult süüdi mõistetud õiguste kaotamisega, varguse ja võõra vara omandamise eest.

3) Linnade, heategevate asutuste, maakondade ja valdade päralt olevate rendikohtade pidajad, välja arvatud p. 2 liter. a, b, f, g tähendatud juhtumistel.

Märkus. Käesoleva seaduse põhjal ettevõtetud korralduse tõttu maata ja eluasemeta jäänud isikutele annab põllutöoministerium maad riiklikust maatagavarast väljaspool maaseaduse § 20-das ettenähtud korda. Niisama annab põllutöoministerium maaomanikule viimase soovil eelpool ettenähtud korras võõrandatud maa asemel riigimaad ehk muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes. Lähemad määrused sarnase maa-andmise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul.“

Lõpuks on komisjoni ettepanek. Seega on siis kolm algettepanekut.

Peale selle on tehtud Riigikogu liikmete poolt parandused nende algettepanekute kohta. Nimelt on rkl. Laarman'i poolt tehtud ettepanek põllutöoministri algettepaneku juurde ja teine parandus rkl. Tõnisson'i poolt põllutöoministri ettepaneku juurde. Edasi on kaks parandust: 1) rkl. Kärner'i parandus komisjoni algettepaneku juurde ja 2) rkl. Laarman'i parandus komisjoni ettepaneku kohta. Lõpuks on rkl. Anderkopp'i poolt ettepanek — hääletada rkl. Anniko ettepanekus § 2. kohta märkus eraldi.

Mina kavatsen järgmiselt hääletada. Kõige esmalt tuleksid hääletamisele Riigikogu liik-

mete Laarman'i ja Tõnisson'i parandused põllutöoministri ettepaneku kohta. Järgmisena kavatsen rkl. Anderkopp'i ettepaneku põhjal hääletada rkl. Anniko ettepaneku märkust eraldi, mille järgi kujuneks lõpulikult välja rkl. Anniko algettepanek. Edasi kavatsen hääletada Riigikogu liikmete Kärner'i ja Laarman'i parandus-ettepanekuid komisjoni ettepaneku juurde. On need ettepanekud hääletatud, siis jääks järele kolm algettepanekut, ja need kolm ettepanekut hääletaksin paralleelselt. Selle korra vastu ei vaielda, siis asun hääletamisele.

Kõigepealt panen hääletamisele rkl. Laarman'i paranduse põllutöoministri ettepaneku juurde: „Valitsuse redaktsioonis § 2. järgmised muudatused ette võtta: punkt 2. esimeses lõikes välja jätta sõnad „põllu-, õue- ja aia-“ ja „ehk ta vähemalt poole kasutadaolevast põllumaast uudismaana üles harinud“. Lit. b teises reas sõna „otstarbe“ maha tõmmata. Lit. e teises reas „25 hektaari“ asemele võtta „30 hektaari“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 36 häält, seega tagasi lükatud.

Järgmine parandus sama algettepaneku kohta on rkl. Tõnisson'i poolt, mis käib järgmiselt: „Panen ette, härra põllutöoministri parandus-ettepaneku punkt 2. lõpusõnast vastu võtta järgmiselt tähendatud kujul: (...vähemalt poole kasutada olevast) maast uudismaana üles harinud ja sellejuures vähemalt poole kogu vabadikukoha väärtusele vastavast summast selle maaparanduse peale on kulutanud.“ (Hääletatakse.) Rkl. Tõnisson'i ettepaneku poolt on antud 31 häält, vastu 36 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on antud 34 häält, vastu 39 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb eraldi hääletamisele rkl. Anderkopp'i nõudmisel märkus rkl. Anniko algettepanekus. Kas soovitakse, et ma märkuse ette kannan? (Hüüded: Olge head!) See märkus käib järgmiselt: „Märkus. Käesoleva seaduse põhjal ettevõtetud korralduse tõttu maata ja eluasemeta jäänud isikutele annab põllutöoministerium maad riiklikust maatagavarast väljaspool maaseaduse § 20. ettenähtud korda. Niisama annab põllutöoministerium maaomanikule viimase soovil eelpooltähendatud korras võõrandatud maa asemel riigimaad ehk muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes. Lähemad määrused sarnase maa-andmise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul.“ (Hääletatakse.) Poolt on antud

30 häält, vastu 22 häält, seega jääb märkus algettepanekusse.

Nüüd tulevad hääletamisele parandused, mis on tehtud komisjoni algettepaneku juurde. Esimene neist on rkl. Kärner'i poolt, mis käib järgmiselt: „Panen ette: § 2. täiendada p. 5) § 1. märkuses ettenähtud väikemaomanik või kasutaja ilma kitsendusega, mis käesoleva paragrahvi p. 3. ette nähtud.“ (Hääletatakse.) Poolt on antud 23 häält, vastu 34 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb parandus, mis on tehtud rkl. Laarman'i poolt komisjoni redaktsiooni juurde, ja mis käib järgmiselt: „§ 2. vastu võtta järgmiste muudatuste ja täiendustega: p. 3) eramaade maakasutaja, kui tema kasutuses oleva maa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari ja kui temal korraldatava maa peal on oma eluhoone; p. 4) välja jätta“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 26 häält, vastu 42 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Nii on kõik ettepanekud algettepanekute juurde tagasi lükatud peale märkuse, mis tuleb hääletamisele ühes rkl. Anniko algettepanekuga. Nüüd tuleb kolm algettepanekut paralleelselt hääletamisele, kõigepealt põllutöoministri ettepanek, siis rkl. Anniko ja lõpuks komisjoni ettepanek. Asun põllutöoministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Anniko ettepanek. (Hääletatakse.) Asun komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Põllutöoministri ettepanek on saanud poolt 33 häält, rkl. Anniko ettepanek — 26 häält ja komisjoni ettepanek — 37 häält. Kuna koos on 86 Riigikogu liiget, ei ole ükski ettepanek saanud absoluutset enamust ja tulevad hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. Esimesena tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Asun põllutöoministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Anniko ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanekud on hääli saanud: komisjoni ettepanek on saanud poolt 37 häält, vastu 32 häält, põllutöoministri ettepanek — poolt 33 häält, vastu 36 häält ja rkl. Anniko ettepanek — poolt 26, vastu 40 häält, seega on komisjoni ettepanek vastu võetud. (K. Tamm, põl: Sedelitega hääletada kaks esimest ettepanekut! — M. Laarman, põl: Põllutöoministri ettepanek sedelitega hääletada.) Kas keegi teeb ettepaneku, sedelitega hääletada? Kas keegi teeb kindla ettepaneku sedelitega hääletada? Ettepanekut ei tehta, siis konstateerin, et vastu on võetud komisjoni ettepanek. (Hüüded: Aga sedelitega!) Ma

küsin kaks korda, kas tehakse ettepanek sedelitega hääletada ja siis alles konstateerin, et on vastu võetud komisjoni ettepanek.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 3. Seda korralduse nõudmise õigus ei ole eramaadel asuval maakasutajal, kui:

a) temal endal on või maaomanik ehk riik temale kindlustab maad mujal, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolt tema käes praegu kasutada olevale maa kohale üldiselt vastab või kui tema käes kasutada oleva maakoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlustavadõrd rikub, et selle edaspidine kasutamine põllumajanduslikult tuntuvalt raskeneb ja kui sealjuures peakoht, millest eraldamine sünnib, on vähem kui 20 hektaari; on peakoht alla 20 hektaari, on maakasutajal õigus nõuda peakohast siiski eluasemeks hoone aluse ja õuemaad eraldamist, kuid mitte üle 1/3 hektaari;

b) kui kasutaja on kaotanud kasutamise õiguse kohtuotsuse alusel lepingu tingimiste täitmata jätmise pärast;

c) kui maakasutaja on kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud: a) kas kõigi õiguste või b) kõigi iseäraliste õiguste kaotamisega, kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari; c) varguses r. tr. s. § § 169, 170, 170¹ ja 180 põhjal, kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1-st jaanuari 1926. a.

Märkus. Punkt a. nimetatud uue maa kättesaamiseni on kasutaja õigustatud sennist maakohta edasi kasutama alustel, nagu see käesoleva seaduse § 29. kindlustatud, kusjuures § 2. p. 4. ettenähtud kasutaja astub nendesse õigustesse järgmise majandusaasta algusest, kus uue maa saamise kindlustus antud.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Panen ette § 3-dast välja jätta p. p. a, b ja c ja märkus. Korra kohta teen ettepaneku, iga punkt ja märkus eraldi hääletada.

Põhjendused olen juba I lugemisel ette toonud. Peale nende võiksin veel tähendada, et sarnasel korral, kui § 3 vastu võetakse, ja käesoleva seaduse alt terve rida inimesi välja jäetakse, siis sellega rikutakse elementarsemat nõuet, et iga inimese eluase peab temale kindlustatud olema. Teisel lugemisel lükati küll tagasi härra Tõnisson'i ettepanek, mille vastuvõtmisel oleksid käinud selle seaduse alla ainult need, kel oma maja võõra maa peale ehitatud. Kuidas selle ettepanekuga

III lugemisel läheb, ei ole praegu teada, aga väga võimalik, et see siiski vastu võetakse, ja sarnasel korral, kui härra Tõnisson'i ettepanek vastu võetakse, käiksid selle seaduse alla ainult need väikemaapidajad, kellel maja võõra maa peale üles ehitatud. Ja kui § 3-as ette näeb, et selle peale vaatamata, et popsil maja on võõra maa peale ehitatud, ta siiski käesoleva seaduse alla ei käi, mis sellest siis järgneb? Järgneb see, et ta peab oma maja ära koristama ja mujale viima. (Vahelhüüe J. Tõnisson'i, rhv poolt.) Selle kohta tegite ettepaneku, et need, kes uudismaa on üles harinud, ei käi käesoleva seaduse alla, tähendab, jäävad järele ainult need, kellel maja võõra maa peale ehitatud. § 3 võtab selle õiguse aga teatud liigilt inimestelt ära, kuigi neil maja on võõra maa peale ehitatud, tähendab § 3 praeguses redaktsioonis sunnib ka neid ära kolima. P. p. a, b, ja c on kolm juhtumist ette nähtud, kui pops maa pealt ära peab minema. (J. Tõnisson, rhv: Kui ta kohtu poolt karistatud on, siis muidugi!) See on igatahes neist kolmest kõige rängem juhtumine küll, kui maakasutaja on kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud rahu-kohtu trahviseaduse § 169. ja teiste põhjal, mis ette näevad vargust ja petmist. On õiglane kui karistatakse süüdlast, aga kas karistatud isiku naine ja lapsed peavad selle tõttu, et keegi nende perekonnast kuriteo korda saatnud, kannatama. Kas Teie tahate neist, härra Tõnisson, teerõvleid teha? (J. Tõnisson, rhv: Ei ole neil tarvis teerõvleiks hakata, vaid nad võivad enestele mujalt ülespidamist saada!) Teie tahate nende majad ära hävitada, kuhu nad siis lähevad? Nad peavad maanteele minema... (Vahelhüüe: Brasiiliasse!) No jah, Brasiiliasse minemine on ka ainukene abinõu. Aga Brasiiliasse sõit on teatud kuludega seotud. Minu arvates ei ole ükski riik tarvitusele võtnud sarnaseid karme abinõusid, kui keegi peaks kriminaalseaduse vastu eksinud olema või jälle võrdlemisi väikese seaduseparagrahvi vastu eksinud olema. (J. Tõnisson, rhv: Varga käest võetakse rendiõigus ka ära!) Aga mina arvan, et demokraatlikus riigis ei või eluaseme õigust ära võtta. (J. Tõnisson, rhv: Ega demokraatlik riik vargaid ei kaitse.) Kahjuks on demokraatlik riik vargust edendanud. Statistiliste andmete järgi võib näha, et 7 aasta kestes meie demokraatlikus riigis kuritegude arv on tõusnud umbes kahekordseks, võrreldes tsariaegse ajaga. (J. Tõnisson, rhv: Seda rohkem peab vastuabinõusid leidma!) Mina arvan, et teiste abinõudega selle pahe vastu peab astuma, peab

esiteks küsima, mispärast inimesed kurjategijateks saanud. Ega härra Tõnisson ega teisedki Riigikogu liikmed ei lähe vargile sellepärast, et neil ei ole selleks mingisugust põhjust, mis neid selleks sunnivad. Ega meie kodanikud pole vahepeal südame poolest kurjemaks läinud, kui nad tsariajal olid. On teatud majanduslikud põhjused olemas, mis inimese asetavad sarnasesse seisukorda, et ta vargile peab minema. (J. Tõnisson, rhv: Käesolev seadus on kaitse varaste eest ümbruskonnale!) Kui aetakse inimene eluasemest välja, asetatakse ta sarnasesse seisukorda, et ta röövliks või mõrtsukaks muutub, kas see siis kellelegi kasuks on. Kui keegi on eksinud rahukohtu trahviseaduse § 169-da vastu, kui ta on vargile läinud, siis meie oludes sagedasti sellepärast, et tal perekond näljas, et ta ei taha nälgivate laste nuttu kuulda, ja kui siis teda karistada peale vangistuse veel sellega, et temalt eluase ära võetakse, — sarnane karistus küll õigusemõistega kokku ei käi, rääkimata demokraatiast, millest meil vist küll enam ei maksa rääkida. Ka rahvamajanduslikust seisukohast välja minnes ei või tunnistada, et see oleks riigile ja rahvale kasuks, kui hävitatakse sajad, võib olla tuhanded inimeste eluasemed, kus need senni on elanud ja kus nad kuidagi viisi oma hinge suudavad sees hoida. Eluasemete lõhkumist ei saa heaks kiita ja ei ole need põhjendused, mis siin paragrahvis ette nähtud, ükski mõjuvad selleks, et sarnaseid abinõusid peaks tarvitusele võetama. Sellepärast arvan mina, et käesolev paragrahv tuleks tervena tagasi lükata. Aga et härradel rahvasaadikutel oleks võimalik igat punkti eraldi kaaluda, selleks teen ettepaneku pp. a, b, ja c ning märkus lahus hääletada, et siis näidata, mis sugused need kaaluvad põhjused on, mis arvatakse küllaldased olevat, et inimest tema aluasemest lageda taeva alla saata.

Juhataja T. Kalbus: Teatan, et rkl: Jõeäär'i poolt on parandus-ettepanek, välja jätta § 3-dast pp. a, b, ja c ja märkus. Ettepanekut ei ole tehtud § 3-da I ja II lõiget välja jätta.

Sõna on väljaspool järjekorda põllutööministril.

Põllutööminister A. Kerem: Aus-tatud Riigikogu liikmed! Kui aluseks oleks võetud valitsuse ettepanek, siis § 3 praegu ettekantud kujul muutub üleaaruseks ja ta tuleks sellepärast tagasi lükata. Selle kohta teevad juba Riigikogu liikmed ise hääletamisel tarvilikud tagajärjed.

Mis aga puutub teatavate punktide välja-jätmisesse nimelt välja jätta punkt kus räägitakse maa-kasutaja rendiõiguse kaotamisest kohtuotsuse alusel lepingu tingimiste täitmatajätmise pärast ja teiseks kui maa-kasutaja on kohtu poolt süüdi mõistetud teatavates kuritegudes, siis valitsus omal ajal kaaludes asja asus seisukohale, et ei saa käesoleva seaduseelnõuga soodustada isikuid, kes seltskonnale soovimatud on. Käesolev seaduseelnõu piirab kindlasti maaomaniku ja maaomandamise õigust. Aga käesoleva seaduse mõte ei ole maaomandamise õigust piirama hakata sündmata isikute huvides. Teiseks — kujutage ette vahekordi kus kõigelaheimas naabruses uued maapidajad tekivad, kes teistele ümbruskonna maapidajatele kuidagi vastuvõetavad ei või olla aga käesolev seadus neid siiski ühe või teise ausa kodaniku õue alla paigutaks.

A. Kärner (stp): Ühenduses minu poolt § 1-se juurde tehtud täiendusmärkusega esitan käesoleva paragrahvi juurde järgmise täienduse: „Märkus 2. Käesolev paragrahv ei tule tarvitusele § 1. märkuses ettenähtud väikemaapidamiste kohta, välja arvatud need, kelle omanikud või kasutajad maaseaduse põhjal maad saanud või kellel mujal vähemalt 5 ha kõlbulikku maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks.“ See täiendus käib selle kohta, et Saaremaa lapitalude piirides olevad vabadikud, kui nad on riigilt maad saanud või kui neil enne on teine vabadikukoht, mis 5 hektari suur, et siis need käesoleva seaduse alt välja jääksid. Selle paranduse põhimõte on see, et mitte need maad ei saaks, kellel juba on.

J. Sepp (mo): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle paragrahvi punktides b ja c on ära tähendatud need põhjused, kunas maakasutajal õigust ei ole korraldust nõuda. Punkt c-s on öeldud järgmist: „Kui maakasutaja on kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud: a) kas kõigi õiguste või b) kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega, kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari; c) varguses r. tr. s. §§ 169., 170., 170¹. ja 180. põhjal, kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1. jaanuari 1926. a.“ Selle redaktsiooniga ei või kuidagi viisi leppida. Siin on öeldud nende isikute kohta, kes on kõik õigused või kõik iseäralikud õigused kaotanud, kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari. Kui inimesel on kõik õigused ja kõik iseäralikud õigused ära võetud, siis kannab ta seda seis-

korda kunni surmani. Siis on ju täielik vastolu mõistetele. Ei saa ju nõuda, et see redaktsioon loomulikuks tuleks pidada. Mina arvan, et p. c juures tuleks välja jätta 3-st ja 4-st reast lause: „kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari.“ ja selle sama punkti lõpul oleva aasta arvu „1926“ asemel võtta „1922“. Need laused tuleksid välja jätta, nii et sisse jääks lause järgmisel kujul: „...kas kõigi õiguste või kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega,“ nii et isikud, kellelt kõik õigused ja iseäralikud õigused ära võetud, ei võiks endile õigusi nõuda maasaamiseks.

Edasi on sisse võetud p. c all: „varguses, r. tr. s. §§ 169., 170., 170¹. ja 180. põhjal, kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1. jaanuari 1926. a.“ Ma pean tähendama, et maareformi teostamise määruste järgi on ka kasutajate õigused sarnasel puhul kitsendatud ja põllutööstriile õigus antud rendivahekorda kohtuteel lõpetada, kui maakasutaja on varguses süüdi mõistetud. Mina arvan, et ka käesoleval juhtumisel tuleb selle seisukoha juurde asuda. Siin on aga öeldud: „...kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1. jaanuari 1926. a.“ Minu arvates tuleks see aastaarv tagasi viia. Seda peaks tingimata tehtama. See aastaarv tuleks tagasi viia vähemalt 1922. a. 1. jaanuari peale. Praeguse redaktsiooni järgi tuleb nii välja, et inimesel, kes praegu kuriteo korda saatnud, on õigus maad saada. Inimene teeb meelega kuriteo, talle määratakse kohtu poolt karistus, ja meie, nagu tänutäheks selle eest, et ta kuriteo teinud, võimaldame talle maad saada maaomaniku kulul. Mina teen ettepaneku, võtta aastaarvu „1926“ asemel „1922“.

A. Jõeäär (stp): Et võimalik oleks kõiki ettepanekuid lahus hääletada, teen ettepaneku, § 3-as peale p. a ja märkus p. b, p. c välja jätta ka esimene lause. Vastasel korral ei ole võimalik punktide kaupa hääletada.

Vastu vaieldes härra põllutööstriile pean tähendama, et meil Eestis ei ole sarnast Sahalini või Siberit olemas, kuhu Vene ajal sunnitoelised saadeti. Kuhu siis tahab härra põllutööstriile need inimesed mahutada, kui mõni neist on varguses või mõnes muus kuritöös süüdlane? (J. Hünerson, põl: Kesselaidu!) Kesselaidu saar on väikene, sinna ei mahu kuigi palju. (J. Hünerson, põl: Siis Saaremaale!) See on see Eesti Sahalin. Saaremaad on senni ajani Sahalinina käsitatud, sest maa, millele ei anta samasuguseid õigusi, kui teistele maakondadele, on tõesti Sahalin. Kui põllumehed tahavad kõiki neid inimesi,

kes mannermaal mõnesugused kuriteod toime pannud Saaremaale saata, siis tänavad Saaremaa elanikud teid selle eest, kuid lükkavad selle pakkumise tagasi. Nii et mina arvan, et Saaremaad selleks Sahaliniks teha ka vist korda ei lähe. Ei ole mingisugust põhjust nõuda, et väikeste süütegude eest inimene asumisele saadetakse, sest asumisele saatmine on võrdlemisi ränk kriminaal karistus ja kui seda hakatakse peale panema mingisuguse kerge kuriteo eest, siis peab küll kogu maailm Eesti riigi õiglusmõiste käsitlusviisi üle imestust avaldama. Viimasel ajal on kriminaal seadusandluses hakatud rohkem pooldama parandamise, kui karistamise süsteemi. Kurjategijaid tahetakse parandada ja määratakse inimestele, kes väikesed kuriteod korda saatnud, tingimisi karistused, see tähendab, et kui ta teist korda veel juhtub seaduse vastu eksima, siis saab ta karistatud. Ka meil on mõndagi tingimisi karistatud. Praegune redaktsioon seda ette ei näe, et need, kes tingimisi karistatud, oma kohtadele jäävad, ja ma kardan, et selle redaktsiooniga seda sihti, mis kriminaal-seadustega kätte saada tahetakse, nimelt, et püütakse inimesest, kellest loodetakse et ta eksinud on esimest korda, aus kodanik teha, teadlikult rikutakse. Sest kui inimene juba asumisele saadetakse, tema eluase hävitatakse, siis on temal võimalused ära võetud ausaks inimeseks saada, vaid ta peab paratamata kurjategijaks muutuma. Neil põhjustel arvan ma, tuleb tingimata sellest paragrahvist p. c välja jätta.

A. Vomm (stp): Selleks juhtumiseks, kui rkl. Jõeäär'i poolt tehtud ettepanek tagasi peaks lükatama, teen ettepaneku, § 3-st välja jätta 1-ses reas sõnad „eramaadel asuval“. See oleks kooskõlas Vabariigi Valitsuse ettepanekuga. Ma juhiksin lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et härra põllutöoministri ettepanek § 2-se kohta, mis pidi ühendama seda paragrahvi § 3-aga, kõlab samamoodi. Seal on öeldud: „maade korraldamise nõudmise õigust ei ole p. 3-as tähendatud juhtumistel.“ Minu ettepanek on kooskõlas härra põllutöoministri ettepanekuga, mis ta § 2-se kohta tegi. Edasi tuleks § 3-da p. a muuta järgmiselt: „temal endal on või maomanik ehk riik temale kindlustab maad mujal, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolest tema käes praegu kasutada olevale maakohale üldiselt vastab ja kui sealjuures peakoht, millest eraldamine sünnib, on vähem kui 20 hektaari ja eraldatav maatükk ei seisa peakoha põllumaast eraldatuna, on peakoht alla 20 hektaari, on maakasutajal õigus nõuda peakohast siiski eluasemeks hoone

aluse ja õuema eraldamist, kuid mitte üle $\frac{1}{3}$ hektaari“; see ettepanek läheb lahku maakomisjoni ettepanekust sellepoolest, et siin jääks välja § 3-da liter. a lause: „või kui tema käes kasutada oleva maakoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust sedavõrd rikub, et selle edaspidine kasutamine põllumajanduslikult tuntavalt raskeneb,“ ja tuleks juurde järgmine lause: „ja eraldatav maatükk ei seisa põllumaast eraldatuna“. Seda parandust põhjendaksin ma sellega, sedamoodi põhjendati ka maakomisjonis, et see on väga kahtlane termin, kui öeldakse, et kui tema käes kasutada oleva maakoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust rikub. Missugune eraldamine ei rikuks siis peakoha maa-ala ühtlust? Kui sealt ka 1 hektaar ära eraldada, on see juba ühtluse rikkumine. Mis puutub aga sellesse, mis tuleks juurde võtta, et eraldatav maatükk ei seisa põllumaast eraldatuna, siis põhjendaksin seda samuti, kui maakomisjoniski. Maakomisjonis toodi ette, et meil on praegu sarnaseid vabadikukohti, mis asuvad taludest või peakohtadest õige kaugel, üksikutel juhtumistel isegi 20—30 versta taga, kus asuvad talu heinamaad. Nende heinamaade peal on kohti, kuhu asunud vabadikud. Seal on üks joon maad, mis läheb läbi kõigi talude heinamaadest, on üks nõnda öelda kõrgem koht. Seal on vabadik ehitatud ühe talu heinamaa peale maja, teise talu heinamaa peal on sellest kõrgemast kohast omale üles harinud üks või kaks vakamaad põldu ja nõnda on mõnikord vabadiku koht 5—6, vahel ka enama, talu maa peal. Kui nüüd aga selle seaduse § 3-at võtta praeguses redaktsioonis, siis ei saa temale maad eraldada mujalt, kui selle talu maast, kus tema eluhooned peal on. Vabadik ei saa seda 2—3 vakamaad, mis tal teise talu maa pealt renditud, enam edasi pidada, samuti ei saa ka talu sellest maast kuigi palju tulu, sellepärast, et see maatükk heinamaaks ei kõlba. Sarnase maatüki eraldamine, kuhu omal ajal vabadik asunud ja mis peakohast niivõrd kaugel, ei tee peakohale mingisugust halba, sellepärast, et peakohale selle maa eest tasutakse kindlaksmääratud hinnad maa-väärtuse järgi. Seda silmas pidades palun, et see parandus- ettepanek Riigikogu poolt vastu võetaks, sest selle vastuvõtmisega hoitakse ära suur protsent vabadikukohtade hävinemist.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Komisjoni redaktsioon on nii seadust üldse kui ka seda paragrahvi halvendanud. Kui meie vaatame selle paragrahvi punkt a, siis näeme, et siin on teatavad kõrvale-

kaldumised tehtud võrreldes valitsuse projektiga. Valitsuse projektis oli ette nähtud, et näiteks vabadik võib ilma maata jääda, kui temale maa eraldamine koha ühtlust rikub. See seisukoht on võetud ka Soome seadusesse. Koha ühtlus on muidugi tähtis. Komisjon on aga siin teatavad parandused sisse võtnud, ja näib esimesel silmapilgul, et need väga tähtsad ei ole, sest siin enamalt oli nii: Kui vabadikukoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust rikub. Peale selle oli siin veel üks teine juhtumine ette nähtud: ehk majapidamisele tõsiseid takistusi teeb jne. Nüüd on aga need kaks juhtumist järgmiselt kokku tõmmatud: Kui tema käes kasutada oleva maa-ala eraldamine peakoha maa-ala ühtlust sedavõrd rikub.... Noh see sedavõrd rikkumine on väga veniv mõiste, see toob väga palju arusaamatusi ja vaidlusi esile, nii et endine redaktsioon oli palju selgem. Siis on siin veel üks uus redaktsioon, mis ka jälle selle seaduse mõistet tumedamaks teeb. Siin on nimelt veel öeldud komisjoni redaktsioonis: ehk jälle selle edaspidine kasutamine põllumajanduslikult tuntavalt raskendatakse. Siin peaksime nüüd seda raskendamist vist protsentides välja arvama, kas ta nüüd raskendab 75,90 või alla 50%. See on väga veniv mõiste, nii et see redaktsioon ei ole minu arvates õnnelik. Siis mis selles puutub, kui suurtest kohtadest vabadikukohti võib eraldada, siis Vabariigi Valitsus oli peakoha kohta kõrgema määra ette näinud ja nimelt, kui peakoht üle 25 hektaari suur on. Siin on juba Vabariigi Valitsus muidugi palju palju kaugemale läinud, kui nüüd näiteks Soomes on mindud. Seal Kallio seaduse järgi vaadatakse kõigepealt ka selle peale, kui talupidajal lapsi on, et igaüks neist ka maad saaks, vist isegi tütreid seal saavad. Siin ei ole sellega sugugi arvestatud, kas peremehel seal enesel lapsi on või mitte. Võib olla, on isegi niisuguseid poegi, kes vabadussõjast osa võtsid, aga sellega ei ole sugugi arvestatud, vaid siin on valitsuse projektis jäetud 25 hektaari, ja seda normi on komisjon veel vähendanud. Maakomisjoni projekti järgi tuleks igasugusele võõra maa kasutajale maad anda, kui aga kasutaja juhtus enne 1920. aastat oma kasutada olevale maale asuma, olgugi selle tõttu, et see maaomanik tema vastu sõbralik oli, nii et nüüd tuleks seda maaomanikku tema vastutulekuse eest karistada sellega, et see maa temalt ära võetakse. Nagu meie teame, on mitmesuguste lepingute põhjal maad kasutada antud, ja kasutajad on väga pühalikult töötanud neid maid nii ja nii mitme aasta pärast maaomanikkudele tagasi anda, on isegi notariaalseid lepinguid tehtud, aga kui meie

käesoleva seaduse vastu võtame, ei oleks kõigil neil lepingutel jõudu ega tähtsust. Selle seadusega ülepea meie kõigutaksime usku lepingutesse, nii et ka sellest küljest see seadus ja üldse ka see paragrahv on vastuvõtmatu, iseäranis selles redaktsioonis, nagu ta komisjoni poolt on esitatud. Siis ei ole ka siin öeldud, kuidas siis tuleb talitada, kui peakohal on mitu popsi, kas siis tuleb kõigile maad anda, niimoodi võiks ka seadusest aru saada, et pannakse tähele seda momenti, kui palju seaduse maksvuse aegu talul maad oli ja mitte seda momenti, kuipalju talule pärast esimese popsimaa või eluaseme eraldamist maad järele jääb. Seadus on aga nii redigeeritud, et kui näiteks koht 25 hektaari suur on ja seal tosin või veel rohkem popse asub, nagu see Võrumaal sagedasti on, siis peavad nad nüüd maad saama, olgugi et omanikule midagi järele ei jääks, nii et siis võidakse see maa-ala, mis kohaomanikul on, täiesti tema käest ära võrandada. Siis on ka öeldud komisjoni redaktsioonis, et kui koha suurus alla 20 hektaari, siis võib pops eluasemekoha saada, aga võtame juhtumise, nagu on Peetri vallas Triikmann'i talus Virumaal, kus on asunud terve popside küla, seal on umbes 25 popsi, kes asuvad tee ääres, mis viib Vaivara asundusest Merikulasse, võib olla suurem jagu härradest, kes siin praegu istub, on seal käinud, seda popsiküla nimetatakse Ridaküla. No ütleme, kui nimetatud talust anda igale popsile eluaset, siis võib olla härra Triikmann'ile enesele ei jää ühte kolmandikku hektaarigi, sest siin ei ole jällegi öeldud, et üks või mõni pops ainult maad saaks, vaid võiksid kõik maad saada, selle peale vaatamata, kui väikseks viimase popsikoha või eluaseme eraldamine peakoha teeb. Nii on seaduses palju sarnaseid väljendusi, mis vastuvõetavad ei ole.

Siis punkt b. Kui kasutaja on kaotanud kasutamise õiguse kohtuotsuse alusel — siia aga on juurde lisatud — lepingu tingimiste täitmata jätmise pärast. Nii et siin hakatakse vahet tegema kohtuotsuste vahel: ühed tunnistatakse maksvaks, teised mitte. Siiski arvan mina, et meie peame ühevääriliselt kõiki kohtuotsuseid austama. Kui kohus on juba leidnud, et sel maakasutajal õigust maa peale ei ole, siis tuleks ka niimoodi talitada, et tema sellelt maalt eemaldada tuleks. Peale selle tekivad raskused kui meie teisiti talitame, sest võiks ju juhtuda, et see maa, kust kasutaja välja tõsteti, on juba kellegi kolmanda isiku kätte antud, seal on ka oma uued vahekorrad tekkinud. Vanemad kultuurriigid, kes teatavatel juhtumistel ka midagi sarnast teinud on, näiteks Saksa asutav kogu 1920. aastal,

on teisiti talitanud. Sealses seaduses on öeldud, et mingil tingimisel ei või vana rentnik, kui juba vahepeal maa on kolmandale isikule välja renditud, maad tagasi saada, selleks et ei saaks kõiksugu vahekorrad segi paisatud, vaid ainult sel tingimisel võib vana kasutaja restitueerimisest juttu olla, kui vahepeal maad edasi kolmandale isikule renditud ei ole. On neid juhtumisi ka,... (Vahelhüüe pahemalt poolt) Ma arvan et kella kaheni on veel aega.

Siis punkt c... (Vahelhüüe pahemalt poolt: Lõpetada.) Kas ei ole vara veel? Punkt c kohta siin juba räägiti, aga ma pean veel mõndagi juurde lisama. Siin võib ka pooldada seisukohta, mida väljendas härra

Sepp. Siin on nimetatud ainult varguses süüdlaste aste, kuid siia võib juurde võtta veel teist laadi süüdlasi, nagu neid, kes võõra vara omandamise, raiskamise, liigkasuvõtmise või varastatud asjade ostmise eest karistatud. Väga soovitav oleks ka sisse võtta märkus, mille härra Anniko tegi § 2. kohta. (Hüüded: Lõpetada).

Juhataja **T. Kalbus**: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman**.

Abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäär **J. Holberg**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.